

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

5 (434), 31 січня — 6 лютого 2008

29 січня. На Аскольдовій могилі



Фото Петра Антоненка

ПАВЛО МОВЧАН: «УРОКИ КРУТ СПОНУКАЮТЬ НАС ЗАХИЩАТИ ДЕРЖАВНІСТЬ НА ВСІХ ЇЇ РУБЕЖАХ»

— Павле Михайловичу, ми щойно відзначили пам'ятну для нашої історії дату — 90-річчя бою під Крутами. У чому історичні уроки Крут для сьогодення?

— Чому для нас важлива ця дата, ці уроки історії? Ми знаємо, що відбулося на останньому рубежі захисту щойно проголошеної Української Народної Республіки. Тоді, 1918-го, поклалися на фразу, на риторику, на документи, які ухвалювали, але вони не мали поширення. Силоче поле впливу української влади було дуже обмежене. Вона робила помилку за помилкою, коли не мобілізувала, а демобілізувала, коли розпускала військові формування, зокрема, козацькі об'єднання, сформовані Симоном Петлюрою та Юрком Тютюнником. І тоді ліцеїсти, студенти університету Святого Володимира змушені були друкувати в газеті "Нова рада" заклики: залишаймо науку, ходімо боронити Україну.

Чому ця тема дуже важлива, дуже болюча? Бо пов'язана із сьогоденням; коли ми глянемо, що відбувалося минулого тижня у Верховній Раді, коли подивимося, хто нам опонує, — чому ми повинні бути роззброєними?.. Чому активізується комуністична партія замість того, щоб зовсім втратити вплив на території України, відійти на маргінеси? А вона має представництво в парламенті. Багато телевізійних каналів надають цій партії, її лідерів свій час, щоб він мав змогу опонувати Президентіві, українській справі, українській ідеї, бути виразником чужої держави, чужої ідеології. І все це тільки тому, що наш інформаційний простір розкрадений. Тому чиниться такий безлад.

Якщо ми не захищені інформаційно, то чи захищені збройно? Чи за роки незалежності ми виформували свою військову потугу з високим градусом патріотичної від-

даності? Блокування, яке почалося в парламенті, нібито має формальним приводом НАТО, насправді ж це наступ на Українську державу, українську справу й ідеологію, на Президента і на уряд. Це контрнаступ. Якщо не буде відповідної реакції, якщо ми говоритимемо, що героїка Крут — це дуже славна сторінка, але нічого не робитимемо, нічого не змінюватимемо у структурі війська, у його фінансуванні, у його ідеологічному забезпеченні, — то які уроки ми винесли? Якщо будемо поступатися тим силам, які домагалися зміни статті 10 Конституції? Українська мова державна, Україна є державою, і це не лише риторика, не лише буква, це мусить бути дух.

— Що ж треба робити нашій державній владі, щоб ми не втрачали історичної пам'яті?

— Ми ще раз, користуючись нагодою, звертаємося до всіх державців: чи є відповідні фільми, чи є пояснення того, до якої величезної трагедії притягнуто 15—16 років призвела поразка під Крутами? Тоді почався голодомор, наступ на всіх напрямках. І закінчився переселенням тисяч, мільйонів українців до Сибіру, ешелонами вивозили причетних до Української Повстанської Армії. Галичина та й уся Україна перетворилася на зону національного лиха.

Героїка Крут — дуже слушний момент, аби нагадати про те, що ми повинні боронитися не на одному рубежі, а на всіх можливих, захищаючи себе в різних сферах — культурі, мові, інформації, Збройних силах, на наших кордонах, коли йдемо і мусимо інтегруватися в Північноатлантичний альянс, бо він дає нам гарантію безпеки від одвічного нашого сусіда, який став нашим ворогом відтоді, як цар Алексей Михайлович направив в Україну своїх посадників, коли зруйнували Запорозьку Січ, коли руйнували Україну і руйнують досі — тихо, зсе-

редини. Саме тому ми повинні думати і про внутрішні рубежі, а не лише зовнішні.

— Говорячи про уроки Крут, ми не можемо обминути уроків бурхливого 1918 року загалом, коли влада в Києві, в Україні змінювалася, як у калейдоскопі. Коли, на превеликий жаль, українці воювали з українцями.

— Українці воювали з українцями, починаючи з трагічної сторінки, 90-річчя якої відзначаємо — бою під Крутами, коли Примаков свої 300 червоних козаків долучив до банди Муравйова, коли українця Миколу Скрипника, якого потім знищили, Ленін делегував на Україну. Люди, які повірили в гасла більшовиків, потім зрозуміли, що вони фальшиві.

Зрештою, соціальні проблеми у нас ніколи не розв'язували. Відбирали землю, майно. І зараз в українця відібрали все, що він напрацював, — електростанції, підприємства. Залишилося ще відібрати землю. Саме тому питання зміни урядів далеко не другорядне. Українець повинен сам обирати свою долю, вирішувати, хто його захищатиме по означених і не означених мною позиціях. Сюди належить і стан довкілля, і якість продуктів, які ми споживаємо: чи будемо звалищем третьосортних продуктів, які скидатимуть у цю країну, якщо вона не житиме за європейськими стандартами. Отруєна нація — безперспективна. Ми повинні сьогодні вилікувати її насамперед від ідеологічної отрути, яку у великих порціях досипають до кожного столу, до кожної душі: навіть на національних каналах телебачення національного залишилися лише кілька фрагментів. Тому ми повинні думати про перспективи української нації й формувати саме той уряд, який захищатиме українську націю.

Спілкувався Петро АНТОНЕНКО

МАТІР НАЦІОНАЛЬНОГО ЖИТТЯ



5

ВРЯТУЙМО ХОРТИЦЮ



7

НА ЗДОБУТТЯ ШЕВЧЕНКІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ



8-9

МУЗИКА КОЛЬОРІВ



12

Добровільні пожертви
"На Кобзареву Церкву":
МБФ "Українська Родина"
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії АКБ "Київ",
МФО 320401 ЗКПО 21709106

Михайло ІЩЕНКО,
м. Канів

Серед присутніх — Президент України з дружиною й дітьми, народні депутати, шановні люди держави, посланці зарубіжних країн. І кілька тих, кому тоді судилося вижити.

Квилять мелодії похоронної печалі... Голова йде обертом. Туманіє в очах. Свідомість поночіє...

Сновиди від народження в пеклі національного Армагедону, я щоразу сприймаю його відлунки з жахом. Над моєю психікою все життя молитовно тяжіє карб неясної провини перед мільйонами тих, кого поглинула пашека людоджерної моровиці. Якби мене тоді не стало, можливо, дехто з мучеників вижив би, бо ж замірялися мати мою плоть... Собі на поживу... Можливо, вижили б... Можливо...

Зненацька вдарив грім литаврів. Розкотисто, лячно. Мов дзвін гіркотної пам'яті. Неначе погук застороги. Перед внутрішнім зором постала на мить давня світлина: на цій сцені грав колись на скрипці селянин Павло Дементійович Фастовець. Навіть грамоту одержав на огляді обласної художньої самодіяльності 1930 року. А взимку 1933-го помер від голоду...

Голодна смерть тоді скосила трохи не все родове гніздо Фастовців у селі Туники на Київщині. Двоюрідний онук дідуся Павла Георгій Йосипович Фастовець, який перетерпів потрясіння голодом дев'ятилітнім хлопчиком, запам'ятав імена багатьох замордованих родичів і сусідів:

Фастовець Павло Дементійович (одинак), 52 роки;
Фастовець Пилип Савович (батько), 40 років;
Фастовець Пріська (мати), 33 роки;
Фастовець Володя Пилипович (син), 10 років;
Фастовець Катруся Пилипівна (донька), 9 років;
Фастовець Вітя Пилипович (син), 6 років...

Померлі діти зісланого на Соловки Фастовця Михайла:
Фастовець Марія Михайлівна (донька), 11 років;
Фастовець Надійка Михайлівна (донька), 8 років;
Фастовець Явдох Михайлівна (донька), 7 років;
Фастовець Володя Михайлович (син), 5 років...

Очеретний Парфень (батько), 25 років;
Очеретна Софія (мати), 22 роки;
Синюк їхній років зо два;
Донька-немовля...

Бабиленко Андрій (батько), років 35;
Бабиленко Микола Андрійович (син), років 13;
Бабиленко Манька Андріївна (донька), років 8...

Бабиленко Петро Іванович (батько), років 32;
Бабиленко Івга Іванівна (мати), років 30;

Бабиленко Васька (мати Петра);
Бабиленко Степан Терентійович (дід Петра Івановича);
Бабиленко Василина (сліпа тітка Петра, яка жила в їхній сім'ї);

Бабиленко Іван Петрович (син Петра), 10 років;
Бабиленко Василь Петрович (син), 5 років;
Бабиленко Федір Петрович (син), 3 роки;

Бабиленко Таня Петрівна (донька), немовля...

Вимирали цілими сім'ями: Фастовці, Бабиленки, Мамоти, Когути...

Ні, не стачить сил душевних продовжувати цей скорботний мартиролог. Кремлівський Змій Горинич пожирав українців живцем — і старе, і мале — наповнював свою ненаситну утробу чоловічиною.

...Павло Фастовець був солдатом у Першу світову війну. Опинився в таборах військовополонених: спочатку в Австрії, потім в Італії. Лише через шість років повернувся до рідного села, де вже була со-

«ВИМИРА НАРОД ХРЕЩЕНИЙ»

На сцені Національної опери України тихо плаче симфонічний оркестр. Надривно ридують хори. Побиваються, голосять солісти. Наче скрики душ невинно убієнних Великим Голодом. Відголоси моторошного лиха української нації 1932—1933 років обпікають серця. Зал завмер.



Павло Дементійович Фастовець на сцені Київського оперного театру, 1930 рік

вецька влада. Неодружений, жив сам у старій батьківській хаті. Господарства власного не мав. Працював на поденщині: кому трави накосить, змолотить снопи, викопає криницю.

Вечорами в його гостинній оселі збиралися сільські парубки. Гнали на сопілках, на гребінцях, на рублі, співали, читали “Кобзаря” Тараса Шевченка; дядько Павло витинав на скрипці. Він розважав молодь власними віршами, які тут же складав і записував олівцем на комині, а хлопці переписували, заучували напам'ять.

Павло Дементійович стирив віхтем написане (у кочергах стояв казанок з розведеною крейдю), гарячий комин підсихав, і він знову мережив рядки про війну і полон, про красу рідного села, про односельців, які були нащадками козаків фастівського полку.

Та прийшла лиха година розкуркулювань, висилок, Голодомору. Більшовицька “чума з лопатою ходила і гробовища рила, рила”. Молодь потай покидала село, їхала на шахти, заводи, лісорозробки. До дядька Павла рідко хто заходив. Сусіда Талимон Фастовець іноді приносив щось попоїсти і записував у зошит сповнені драматизму куплети Павла Дементійовича. Талимон запам'ятовував їх і переказував стражденим односельцям, аж доки його схопили гепеушники. Били, допитувалися, хто написав. Але автор віршів Павло Фастовець лежав уже в братській могилі поміж замордованих голодом...

Талимонові вдалося втекти на вугільні копальні Донбасу. Пережив і голоднечу, і фронти Другої світової. І завжди носив у схронах пам'яті трагічні вірші дядька Павла.

Тільки в дні горбачовської пе-

ребудови повідав їх своєму племянникові Георгієві Йосиповичу Фастовцю, який також пам'ятав кілька куплетів дідусевих поезій.

Крізь далеч 75-ти років почуємо крик душі сільського поета-самоука, приреченого на невідворотну страту більшовицьким голодовим геноцидом:

Шість літ був я за кордоном
І не знав напасті,
Що прийдеться пропадати
При совєцькій власті.
Сидів я в своїм куточку,
Порвав штани і сорочку.
Думка піти б у село —
Три рази збирався —
А тут на тобі, на капость, —
І картуз порвався.
Околушка геть облізла,
Верх давно розпався,
Ноги пухлі не несуть...
Я й не сподівався,
Що отак страждати буду,
З голоду вмирати,
Та всі сили прикладу
За кордон втікати.
Там одіжку буду мати,
Й чоботи хороші,
І роботу, яку схочу,
Ще й матиму гроші.
Буду їсти, буду пити,
Радвладу згадаю:
Який чорт її придумав?
Йй-богу, не знаю.

А скоріше не простий,
Видно, чорт рогатий,
Бо пішов і той в старці,
Котрий був багатий.
Ой ви, люди закордонні,
Не пускайте цих бандитів:
Вигибає в нас село,
Мруть з голоду діти.
На Сибір, на Соловки
Хазяїв погнали,
Жінок з дітьми турлять з хат,
Щоб в снігу конали.
Осталася у селян
Порожня ложка.
А в кожного над душею —
Гробовая дошка.

“Колективіст — робітник,
“Індус” — шарлатюга!”
Однали в нього коня,
І воза, і плуга.
Штани драні, ноги босі,
Тіло майже голе...
Та такого ж не бачила
Вкраїна ніколи.
Так лєнінські “товарищі”
На всі сто надули,
Беззахисних грєчкосіїв
Роздягли й роззули.
Допекли і дозолили
Вже кожній людині,
Бо у радах — барани,
А в органах — свині.

* “Індус” — зневажливе назвисько інди-

відуального господаря за часів колективізації.

“Гей ви, куркулі!
Ховайтеся у кулі!
Як не в кулі,
То в соломі,
Бо йде “червона мітла”**
До вашого дому!”
Наліт роблять в кожну хату.
І Господа лають,
Наган прямо господарю
В груди наставляють:
“Дайош хлеба заготовку,
Всякую культуру,
Но уж еслі не отдаш,
То здирьом і шкуру!”
А селянин ізлякався,
Схрестив на грудях руки:
“Забирайте, що бачите,
Не бажаю муки”...
От страшне життя настало
Бідному народу —
Через того супостата,
Що пустив “свободу”.
Ця “свобода” не годиться
Хорошій людині,
А бандитам — то на руку:
Можеш брати і в скрині.
Ось вигребли все зерно,
Линду**, ще й квасолію.
Де ж ти взявсь, проклятий Лєнін,
На нашу долю?
Через тебе, супостата,
В нас банда владіє,
Народ бідний, безоружний
Нічого не вдіє.
Як вимели із засіків,
Обчистили й скрині —
Вимира народ хрещений,
Не стане й впоміні...

* “Червона мітла” — так люди називали бригади грабіжників з викачування хліба.
** Линда — місцева назва бобу для годування коней.

Але люди також винні,
Не дають катам відпор.
Хапай в руки, що попало:
Хто довбешку, хто топор!
Виступайте всі активно,
Бо не мусить отак бути —
Більшовицькі комісари
Нас на той світ заженуть.

Як умру — без домовини
В яму кинуть, як kota,
Без попа і без дяка,
Оце ж правда в нас така...

Павло Фастовець.
Січень 1933 року

Павло Дементійович Фастовець помер у лютому 1933 року. Він ще дістався до економіч неподалік села Карапишів і там вичищав стайні за мисочку баланди (вранці й увечері) з мерзлої картоплі та перепрілого пшона. Охлялі від голоду наймити часто не витримували такої порцави і в перші ж дні конали в кривавих різачках і блювотах. Їх скидали в напівзавалений погріб тут же, в конюшні, пошарово притрушуючи землею. До весни виріс пагорб — могилка замордованих голодом.

На осінь стару конюшню розібрали, могилку розрівняли. Зараз там чорніє мерзла рілля і, лементуючи, кружляє гайвороння...

**М. ПОНЕДІЛОК,
М. КУДРІНСЬКА**

учениці 11 класу НВК “Гармонія”,
м. Донецьк

Наприкінці листопада вся Україна відзначала сумну для нашого народу дату: річницю Голодомору 1932—1933 рр. Не лишилися осторонь цих подій і навчальні заклади та бібліотеки Донецька.

У рамках Всеукраїнської краєзнавчої акції учнівської та студентської молоді “Колосок пам'яті”, учні 9—11 класів НВК “Гармонія” відвідали донецьку бібліотеку для дітей ім. С. В. Кірова, яка вже протягом кількох років гостинно відчиняє для нас двері. З ініціативи завідувачки відділу обслуговування читачів 5—9 класів В.

Т. Гридіню та вчителів В. М. Мандрики, Ю. А. Матієнко й Н. В. Бочевської провели низку заходів, присвячених цій трагічній даті. Історичний екскурс “Жнива скорботи: Голодомор — 1933 р.”, який підготували й провели співробітники

«ЦІ ТРАГІЧНІ ТРИДЦЯТЬ... ЧОРНІ»

читального залу Г. Ю. Харченко та П. В. Калашникова, справив на нас дуже сильне враження. Багато нової та потрібної для нас, молодих громадян України, інформації на цю тему отримали з бібліографічного огляду, який слухали з великим зацікавленням, адже побачили світлина, архівні документи, почувли спогади очевидців, кому по-

щастило вижити в ті страшні роки. Нікого не залишив байдужим і матеріал, представлений на книжкових виставках читального залу.

Співпраця продовжується й за межами бібліотеки. До НВК “Гармонія” завітала бібліотекар С. В.

Булава. Вона провела огляд літератури про Голодомор 1932—1933 рр. у середніх та старших класах гімназії. Випускники разом зі своїм класним керівником В. М. Мандрикою провели лекторій “Ці трагічні тридцять... чорні” для всіх учнів школи.

У нашому навчальному закладі пройшов конкурс творчих учнів-

ських робіт, присвячених історії Голодомору 1932—1933 років. Переможницею його стала учениця 9 класу Анастасія Доценко та її робота “Доля дітей у роки Голодомору 1932—1933 років”.

На завершення поминальних днів у нашій гімназії відбулася лінійка, на якій під “Реквієм” Моцарта кожен з учнів запалив свічку пам'яті за померлими у жахливих роки Голодомору. Фотознімок, зроблений біля створеної нами композиції “Голодомор 1932—1933 рр.”, залишиться на згадку про цей пам'ятний день. Хочеться висловити щире подяку бібліотекарям відділу обслуговування читачів 5—9 класів і нашим учителям за цікаві, патріотично спрямовані заходи.

“Держава, суспільство повинні покладатися на власні сили, боронити себе”.



ПРЕЗИДЕНТ ВШАНУВАВ ПАМ'ЯТЬ ЗАГИБЛИХ У БОЮ ПІД КРУТАМИ

Глава держави Віктор Ющенко поклав вінок до пам'ятного знаку Героям Крут у Києві. Вінки також поклали від Верховної Ради України, Кабінету Міністрів, Київської міської та обласної держадміністрацій. Учасники церемонії вшанували пам'ять загиблих хвилиною мовчання.

У заході взяли участь Голова Верховної Ради України Арсеній Яценюк, перший віце-прем'єр-міністр Олександр Турчинов, міністри, депутати Верховної Ради України.



НА АСКОЛЬДОВІЙ МОГИЛІ ВКЛОНИЛИСЯ ГЕРОЯМ

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

29 січня, у 90-ту річницю бою під Крутами, “Просвіта” спільно з іншими національно-демократичними силами вшанувала юних Героїв Крут на Аскольдовій могилі в Києві, де 1918 року було поховано частину загиблих юнаків. Відбулися панahiда, мітинг. У промові на мітингу го-

лова “Просвіти” Павло Мовчан наголосив: головний урок Крут — держава, суспільство повинні покладатися на власні сили, боронити себе.

До могили героїв лягли вінки і квіти від громадськості. Урочистим маршем пройшли воїни Збройних сил України, зокрема столичного військового ліцею, курсанти якого теж героїчно билися за незалежну Україну під Крутами.



ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ГАЛИНИ СТЕФАНОВОЇ

Комітету з Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка та голові Комітету Лубківському Р. М.

Одразу після Різдвяних свят я звернулася до Вас з наступною заявою:

“Комітету з Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка та голові Комітету Лубківському Р. М. актриси Стефанової Галини Анатоліївни

ЗАЯВА

Центральне правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка та науково-методична рада Національного музею літератури України запропонували на здобуття Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка три мої моновистави. Це “Стіна” за п'єсою Ю. Щербака, “Польові дослідження з українського сексу” за однойменним романом Оксани Забужко та “Палімпсест” за текстами Василя Стуса.

Моє ім'я є серед номінантів на Шевченківську премію 2008-го. Але я не можу погодитись із тим, що з переліку вилучено виставу “Польові дослідження з українського сексу” за романом Оксани Забужко. Цей твір було обрано до постановки за талановитого, гранично відвертого і безкомпромісного втілення болю, проблем, тривог і сумнівів мого покоління.

Комітет з Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка, пропонуючи номінантові підписати анкету, тим самим узгоджує з тобою, що зі свого доробку ти можеш і хочеш представити.

Три вищезгадані моновистави становлять нерозривну єдність для мене як для актриси, людини, жінки і громадянки.

Кожна з цих вистав по-своєму, без перебільшення, рятувала мене, коли я опинилася поза простором репертуарного театру. Моно-вистави допомагали жити далі, залишаючись в акторській професії і зберігаючи творче обличчя.

Тому вилучення з переліку будь-якої з цих вистав для мене абсолютно неприйнятне.

Прошу Вас повернути до

списку номінацій виставу “Польові дослідження з українського сексу” за однойменним романом Оксани Забужко із невідкладним повідомленням у ЗМІ або вилучити моє ім'я зі списку номінантів, бо такою ціною я не можу залишатися серед претендентів на здобуття Шевченківської премії.

17 січня 2008 року

З повагою,
Галина Стефанова”.

Через тиждень після подачі мною цієї заяви в телефонній розмові голова Комітету Р. М. Лубківський повідомив мене, що заяву Комітет розглядатиме лише наприкінці лютого. Хоч рішення про вилучення з переліку вистави “Польові дослідження з українського сексу” за однойменним романом О. Забужко голова Комітету Р. М. Лубківський прийняв одноосібно, без узгодження з Комітетом.

На моє перше усне звернення з цього приводу голова Комітету запевнив, що виставу буде повернено до списку, але треба звернутися з письмовою заявою, що я і зробила. Тепер усе має інший вигляд. Зрозуміло, що наприкінці лютого будь-яке рішення з приводу моєї заяви втрачає сенс, адже громадські обговорення довкола номінантів уже завершаться.

Оскільки ця ситуація стала для мене принизливою, хочу прийняти виважене й остаточне рішення.

Я ВІДКЛИКАЮ своє ім'я зі списку номінантів на здобуття Шевченківської премії 2008 року.

Підкреслюю, що до Національної премії України імені Т. Г. Шевченка ставлюся з великою повагою і пієтетом і вважаю, що ця премія має бути найвищою і найпрестижнішою відзнакою в нашій країні, і задля цього нашому суспільству варто не пошкодувати праці.

Сподіваюся, що Центральне правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка та науково-методична рада Національного музею літератури, які висували мене на здобуття Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка 2008 року, зрозуміють, що в даному випадку для мене це єдиний можливий крок.

27 січня 2008 року

З повагою,

Галина СТЕФАНОВА

● погляд

— Іване Олександровичу, чи справді виплата колишніх радянських вкладів загрожує новою інфляцією?

— Переконалися, що виплата знецінених вкладів, які вкрала свого часу влада Росії в українських громадян, не спричинить інфляційного стрибка. Вважаю, що сьогодні навіть різке підвищення заробітної плати в Україні не є інфляційним фактором, бо частка зарплати у собівартості продукції у нас незначна. Українська народна партія виступає за реалізацію доктрини дорогої робочої сили, тобто за те, щоб упродовж короткого часу підвищити заробітну плату в кілька разів, і не вважаємо це інфляційним фактором. Тому що є можливість економії енергоносіїв, матеріалів — тобто можна навести порядок у формуванні собівартості продукції.

Ми бачимо сьогодні кілька атак на виплату знецінених заощаджень. Зокрема, дехто говорить, що потрібно відмовитися від виплат, що з часом можуть дати більше. Все робиться для того, щоб знову обманути людей.

— І все ж заощадження треба якнайшвидше повертати?

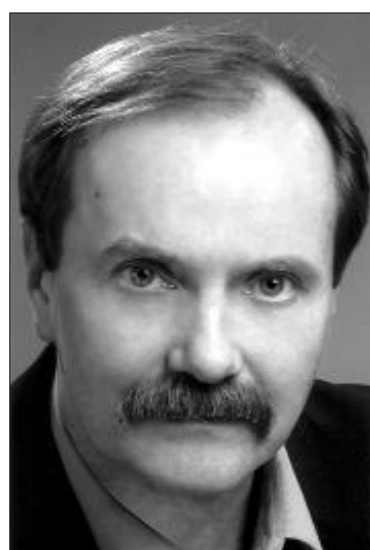
— Так, і з кількох причин. По-перше, влада повинна продемонструвати, що це фактично державний борг перед громадянами. І повернути довіру до влади можна буде лише тоді, коли влада розраховуватиметься з боргами. Це акт соціальної справедливості, і влада повинна здійснити його хоча б задля примирення в самому суспільстві. По-друге, ми знаємо, що вклади по суті вкрала влада Російської Федерації, але провини за це чомусь перекладають на нову українську владу, тому ми повинні повернути заощадження громадянам якомога швидше, зробити це у цивілізований спосіб. Більш того, ми вимагаємо від уряду й парламенту збільшити розмір зарплат громадян у кілька разів, зокрема, застосовуючи мінімальну погодинну оплату праці. Лише в такому випадку розподілимо валовий внутрішній продукт в інтересах усього суспільства, а не самих олігархів.

— Чому ж дехто чинить спротив упровадженню доктрини дорогої робочої сили, тобто різкому збільшенню зарплат?

— Олігархам це не вигідно. Українська економіка експортно орієнтована, головна продукція експорту або сировина, або продукція, близька до сировини: вугілля, ме-

«ІНФЛЯЦІЮ ПОРОДЖУЄ НЕ ПОВЕРНЕННЯ ВКЛАДІВ, А ЗЛИДНІ ГРОМАДЯН»

Ледве почалася довгоочікувана виплата громадянам вкладів на ощадних книжках, як опоненти уряду Юлії Тимошенко і демократичної коаліції парламенту підняли гвалт, намагаючись применшити соціальне значення цієї акції. Справі прислужилися і рекордна інфляція, якою ознаменувала минулий 2007 рік



так звана антикризова коаліція та її уряд Януковича. Спекулюючи на наболілій проблемі безперервного зростання цін, тепер уже опозиційні ідеологи торочать, що, мовляв, виплата вкладів призведе до збільшення інфляції.

Прокоментувати ці твердження наша газета попросила відомого політика, першого заступника голови Української народної партії, народного депутата України (фракція НУНС) Івана ЗАЙЦЯ.

ми не маємо сьогодні потужного сільськогосподарського машинобудування, високотехнологічної інформаційної сфери — майже весь товар імпортований, закордонний.

Практично йде боротьба двох світоглядів, двох бачень розвитку України. Про одне з них я сказав. А олігархи хочуть, щоб була дешева робоча сила, прагнуть і далі обманювати людей, що вони, мовляв, зможуть продавати свою продукцію за кордон лише за умови низької собівартості продукції.

— Повернімось до виплати знецінених заощаджень. Чи можна якось спробувати порушити питання перед Росією про повернення або компенсацію України цих грошей?

— Українська народна партія постійно наполягає на такому підході. Україна повинна порушити перед російською владою питання про те, що знецінені заощадження громадян слід визнати боргом Росії перед Україною. Принаймні треба цього добиватися. В переговорах з Росією ми повинні використовувати цей аргумент, бо інакше дотуємо російську економіку. Це окрім того, що ми й так дотуємо Росію через низькі ціни на оренду Чорноморським флотом Росії нашої території, низькі тарифи за транзит енергоносіїв з Росії в Європу нашою газотранспортною системою. Тому наша влада повинна саме так ставити питання.

Спілкувався
Петро АНТОНЕНКО

УКРАЇНА СОБОРНА ОЧИМА СУЧАСНИКІВ

89 років тому урочистий акт Злуки Західно-Української Народної Республіки та Української Народної Республіки без тривалих парламентських дебатів об'єднав Україну в єдину Соборну державу. День Соборності України, відповідно до Указу Президента України від 21 січня 1999 року, став державним святом.

Всеукраїнське Товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка 22 січня активно відзначило цей день низкою урочистих заходів, зокрема в Національній спільноті письменників України відбувся «круглий стіл» «Україна Соборна». Відкрив його відповідальний секретар ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка Микола Нестерчук, зазначивши, що День Соборності України — вагомий політичний віх в нашій історії, але, на жаль, і досі вона недостатньо оцінена широкою громадськістю.

Доцент, кандидат історичних наук, завідувач кафедри історії України Київського міського педагогічного університету ім. Б. Грінченка Олександр Бонь у виступі «Укра-



Олександр Бонь

їнська державність у контексті визвольних змагань 1917—1920 рр.» підкреслив, що події тих років слід розглядати як продовження та наслідок історичних процесів. Попри суттєві вади (відсутність єдності між політичними силами Західної і Наддніпрянської України) український уряд зміг показати, що державницькі питання треба ставити вище за власні інтереси, і молода Українська держава набувала зримих обрисів.

Доцент кафедри Національної академії Міноборони України, кан-



Борис Рожнатовський

дидат історичних наук Борис Рожнатовський виступив із темою «Визначення початку української державності». Він підкреслив значення постаті Павла Скоропадського в історії української державності. Лише за шість з половиною місяців свого гетьманування він зробив більше, ніж зроблено майже за 17 років нинішньої Незалежності.



Виступає голова Вишгородського районного об'єднання ВУТ «Просвіта» Олександр Дробаха

Голова Київського міського товариства «Просвіта» Ольга Пугач внесла пропозицію відзначати День української державності та День української мови водночас, бо ще за часів правління Ярослава Мудрого ці свята відзначали одночасно.

Надзвичайно зворушливою вдалася промова доктора філологічних наук, професора, декана факультету лінгвістики Національного авіаційного університету Сидора Кіраля «Національно-патріотичне виховання в авіаційному уні-



Сидір Кіраль

верситеті». Останнім часом більше ніж на 60 % зменшилися години викладання гуманітарних дисциплін. Тому пріоритетним завданням в університеті бачать духовне виховання студентства, адже сучасна молодь відрізняється від попередніх поколінь самосвідомістю, патріотизмом.

Голова Спільноти офіцерів України В'ячеслав Білоус у виступі «Роль армії в незалежній Україні» торкнувся вкрай гострих проблем, звернувши увагу на сучасне законодавство, де задекларовано зменшення кількісного складу Збройних сил України, провівши паралель між IV Універсалом, де записано «реорганізувати армію в народну міліцію». Перші наслідки такої реорганізації Україна побачила вже за тиждень — 29 січня під Крутами. Сьогодні Збройні сили України налічують 200 тис. осіб, натомість кількість війська в Польщі — 350 тис., Німеччині — 500 тис., Росії — 1 мільйон.

Голова Вишгородського районного об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка Олександр Дробаха сказав, що кожен громадянин України повинен працювати на благо Української держави.

Заступник голови контрольно-



Микола Оцун

ревізійної інспекції ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка Микола Оцун наголосив, що якби події 1918 року були логічно сплановані й українську

армію не розпустили б, то історія нашої держави склалася б інакше.

Підсумовуючи роботу «круглого столу», народний депутат України, голова ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка Павло Мовчан закликав замислитися над доленосними подіями 1917—1920 рр., наголосивши, що такі уроки для того, аби їх засвоювати. Головний урок Дня злуки — це усвідомлення того, що сила держави — тільки в єдності. В єдиній мовно-інформаційно-культурній зоні можливе прийняття соціальних, економічних, правових концепцій. Лише за умови політичної й економічної незалежності ми можемо претендувати на гідне місце в світі. Тільки сильна держава і сильна влада забезпечить націю від служіння чужим інтересам. Ось чому ми зобов'язані плекати ідеал власної Соборної держави і віддавати їй усі свої сили та здібності.

Богдана МОРОЗ

Фото О. ШЕПНІВСЬКОГО

РЕЗОЛЮЦІЯ

урочистого зібрання національно-державницьких сил України, присвяченого 90-річчю Української державності

Учасники урочистого мітингу, присвяченого 90-річчю проголошення IV Універсалу Української Народної Республіки, занепокоєні політичною кризою в Україні. Партія регіонів, комуністи та інші політичні сили нахабно продовжують руйнацію української державності. Центральна й регіональна влада не вживає відповідних заходів, аби подолати корупцію, хабарництво, безвідповідальність чиновників.

Народне віче **ухвалює:**

1. Підтримати Президента України, Голову Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, які висловили наміри про вступ України до НАТО для гарантування національної безпеки України, вести велику роз'яснювально-просвітницьку роботу на всій території країни щодо необхідності вступу нашої держави до НАТО.

2. Президентові України, відповідно до ст. 10 Конституції України, рішення Конституційного Суду України від 14.12.99 р. вимагати від держслужбовців усіх рангів неухильного дотримання мовного законодавства. За ухилення від своїх обов'язків звільняти з роботи.

3. 22 січня затвердити державне свято — День Української Народної Республіки і Соборності України.

4. Відповідно до Указу Президента України, негайно демонтувати всі символи тоталітарного режиму.

5. Визначити реєстр національних святинь та історичних місць в Україні й заборонити законодавством будь-яку комерційну і рекламну діяльність, крім проведення урочистих подій.

6. Заборонити в Україні громадські організації та політичні партії, які ведуть антиконституційну, антиукраїнську діяльність, розпалюють міжнародну і релігійну ворожнечу, зокрема, «Руський блок», «Євроазійський союз молоді» та ін. Застерегти Партію регіонів та комуністичну партію від антидержавних дій на зразок тих, що відбувалися у Сіверськодонецьку, спрямованих на розкол України.

7. Рекомендувати органам місцевого самоврядування найменувати (перейменувати) у селах і містах України один із центральних майданів на майдан Соборності. Повернутися до історичних назв міст і сіл України.

Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, Українська народна партія, Конгрес українських націоналістів, Народний рух України, Українська партія, Спільнота офіцерів України 22 січня 2008 року. Софійський майдан, м. Київ

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР: РІК 2008-й

21 січня — 360 років від початку Визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького (1648). Ця війна формально завершилася через 6 років укладенням 8 січня 1654 року так званої Переяславської угоди про входження України як автономної держави під протекторат Росії. Історичне значення Визвольної війни і загалом політичної діяльності Богдана Хмельницького в тому, що гетьманові вдалося утворити досить велику й потужну козацьку державу. Таким чином, аж через понад 400 років було відновлено державність України. Адже після загарбання роздібленої Київської Русі монголо-татарами (1240 рік — взяття Києва) слов'янські землі більш як на століття опинилися під владою Золотої Орди. Потім майже на два століття увійшли до складу Великого князівства Литовського, а після об'єднання останнього з Польським королівством у Річ Посполиту опинилися на ціле століття у складі цієї держави. Отже, Хмельницький відновив державність. І невдовзі втратив у результаті підписання Переяславської угоди, яку, що правда, українська старшина задумувала зовсім не як загарбання України. Але вийшло саме так. Після смерті Хмельницького 1657 року (є версія про його отруєння) його наступники не змогли об'єднати Україну в одне ціле, як це зробив могутній гетьман. Натомість — чвари, розбрат, те, що згодом назвали Руїною, і що знову на століття позбавило нас незалежності.

22 січня 1919 року на Софійському майдані Києва було проголошено Акт злуки — об'єднання історичних українських земель в єдину державу — Українську Народну Республіку. Акт проголосили уряди УНР і ЗУНР — Західно-Української Народної Республіки, що утворилася на землях, які століттями були відірвані від України. День 22 січня в незалежній Україні відзначають як свято — День Соборності.

29 січня — 90-річчя бою під Крутами (1918). Через тиждень після проголошення IV Універсалу про незалежність Українській Народній Республіці довелося захищатися від агресії більшовицької Росії на ближніх підступах до столиці. Більшовицькі війська, в обозі яких плелися на Київ і так звані українські радянські частини, біля станції Крути, між Бахмачем і Ніжином, зупинили кілька сотень молодих воїнів УНР. На жаль, це було все, що на той момент українська влада могла кинути на захист столиці — юнаків з військових училищ, студентів київських університетів. Бо УНР необачно не взяла під свій контроль численні українські військові фронтові частини, не подбала про оборону республіки. Юні патріоти загинули, через кілька днів агресори штурмом узяли Київ.

Далі буде.

Підготував
Петро АНТОНЕНКО

“Благословенна сестро, свята мати,
душе джерел, душе садів...”

Т. Еліот

НА ЗДОБУТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРЕМІЇ



ПРОСТІР, ДЕ ВОЛОДАРЮЄ СОНЦЕ...

Уляна ГЛІБЧУК

Завжди важко входити у чийсь текст. Авторська відвертість або щирість тут слабка підмога. Читач завжди відчуватиме залежність від автора, який прагне означити свою головну мисль червоними прапорцями і неквапно вести до неї. То його воля і право.

Роман Любові Голоти “Епізодична пам’ять” я радше назвала би письмом. Якось не личить йому слово текст. Роман-спогад, роман-ретроспектива... Не наважусь назвати його автобіографічним. І не тільки тому, що Голота зумисне плутає свої головні біографічні віхи, відганяючи надто цікавого читача на манівці. Навіть уявляю собі чийсь трохи ображений і спантелечений тон: “Послухай(те), а нащо ти(ви) так написала(ли)? Було ж усе не так!”

Звичайно, “Епізодична пам’ять” пов’язана з біографією. Але вона настільки художньо осмислена, що витворює модель подвійного життя. Навіть подвійної пам’яті. Це начебто планета, яка в безмежжі Космосу має свого двійника. Так і героїня Турівна — частково альтер его Голоти.

На презентації книги у музеї Т. Г. Шевченка Любов Василівна сказала, що її героїня слабка. Авторською думкою читач може знехтувати. Коли книжка виходить у світ, авторське право має стосунок тільки до фінансового боку. Право контексту та інтерпретації уже йому не належить. Так-от, чи варто Турівну називати слабкою? Мабуть, ні. Інакше не варто було їй давати таке сильне та архетипне прізвище. Чи варто Турівну називати дитиною свого часу? Також, мабуть, ні. То не був її час. То був початок кінця. Час загибелі її особистої Атлантиди — роду. Зараз мова не стільки про історію знищення шляхетського кореня, голодомору, геноциду, скільки про особистісний досвід Турівни. Вона ще встигла всотати оте архетипне чуття єдиної родини. Чуття, оспіване у піснях: “Роде наш красний, роде наш прекрасний...” Вочевидь, у кожного на генетичному рівні це чуття присутнє. Потужно розвинуте або тільки на зародковому рівні... “Роде наш красний...” На жаль, чудесні модуляції у виконанні Ніни Матвієнко пробуджують не лише замилювання, а й роздратування. Тому що сталися тектонічні розломи. І землі, й свідомості. Це відчувають наші батьки, коли зі страхом Божим й надією проводжають нас у далеку путь: “Ви ж одні на світі — брат і сестра — пам’ятайте — ви кров одна”. Брат і сестра — це як модель незнищенності й запоруки родинного зв’язку. Якщо пам’ятати...

Зрештою, чи є у нас вибір? Себто не пам’ятати... Чи можемо справити поминки над пам’яттю? На кшталт того, як вимолювала героїня роману Маргарет Мітчел “Віднесені вітром” Скарлет у ностальгійного Ешлі. Забудь та й забудь про свої секвої... Трохи інакшу лінію загнув і сеньйор Луїс Бунюель... Знаменитий іспанський кінорежисер у своїх спогадах замріяв розвіяти прахом усі інститути пам’яті — музеї... Неронівщина вигулювала з Бунюеля? Не зовсім. Просто він належав до тих митців, яким умовна музейна скриня з її старовинними корсетками, жупанами і дукачами відгонила скрижанілим часом. Його нестерпний тлін провокує бунтарство. Щоб не бути голосливим, дивний іспанець пропонував після своєї смерті знищити і його кіноархів. Мабуть, лукавив... Чи заздалегідь хотів захиститися від усіх тих інтерпретаторів, які паразитуватимуть на його імені?

Щось у цьому є: боятися зачовгування,



заяложення. Боятися згадати всує головні слова: Батьківщина, рід, берегinya... Я вдячна, мені радісно, що Любові Голоті вдалось їх так тонко промовити. Наче з остраху, що вони, сакральні слова, не матимуть сили прорости крізь товщу цинізму.

Кожен серйозний літературний твір — це історія страху та вольових зусиль. Історія цієї напруги у романі “Епізодична пам’ять” не була марною. Тому що подарувала нам невідому Україну. Її схід, про який майже нічого не знали. Ми звикли до України, яка віддзеркалювалася крізь руду воду Запоріжжя, крізь лабіринти шахт, крізь суржик та “ісконно руску реч” крізь вульгарну призму політики. Ми настільки звикли розглядати схід у кривому дзеркалі, що цілком похоронили український степ, перетворивши його на курган, історичний міф, легенду. В “Епізодичній пам’яті” степ постає живий і реальний... Це простір, де володарює сонце і народжуються сонячні люди. Добрі, світлі й сильні. Зло поміж них проростає хирляво. Надто багато сонця, надто відкритий простір... Боязко... Ось тільки... Що ж із вами сталося, сонячні люди?

Смерть, природа зла і любов — це та основа, з якої злютовано “Епізодичну пам’ять”. Я згадувала, що автор веде свого читача. Неквапно, але наполегливо. Любові Голоті дуже важливо донести свою основну думку, щоб уникнути кривочитань про зло в сонячній краї. Пригадуючи, вона реконструює і ніби досліджує його природу: то прийшло зло, зі сторони... Тому й образ Гаїни не випадковий. І мабуть, не менш важливий, ніж образ Турівни.

Пам’ятаєте, “кохайтеся, чорноброві, та не з москалями”? Це ж не просто засторога розпустити. Це засторога смерті. Тому що Гаїна — символ занецищення. Це і є те прийшло зло, яке затруїло корінь.

Тож чи варто вважати Турівну слабкою чи зрадницею тільки тому, що вона не змогла продовжити прадавню осілість і злютованість сонячних людей? Авторка трохи лукавить, тому що її героїня опиняється поза межею вибору. Вона покидає свою батьківщину значно сильнішою. У неї з’являється опірність. І не лише тому, що в її тілі, кістках і крові міцні гени роду. “...І — навіть — коли — ти — любов — скільки — добра — і — зла — гніздиться — в — тобі — якщо — ти — обернена — в — минуле?..” Турівна пізнала зло, і в її крові тепер блукають його антитіла. Це те зло, перед яким її сонячні предки виявилися беззахисними.

ПОСЛАНЦІ СІЛЬСЬКОГО МАТЕРИКА

Валентина ДАВИДЕНКО

Цей роман написала поетеса, не зраджуючи своєму поетичному відчуттю слова. Сьогодні, коли повсякчас знаходиш вірші, схожі на буденну публіцистику або ж опис фізіологічних візій автора, поетична проза Любові Голоти — це рівень справжньої літератури і велика любов до читача. Погодьтеся, з читачем сьогодні не панькаються, синтезуючи його в один суспільний образ із глядачами “Свободи слова” чи “Лесі і Роми”. Тож і пропонують політичні трилери під глянцевою обкладинкою або гламур для дамської сумочки. Нізащо не погоджусь з виправданням: “У наш час, коли такий потік інформації, потрібно будь-чим привабити читача”. Тож споживаємо ерзац у всьому. А людина завжди бажала справжньої води з чистого джерела, краси істинних почуттів, а не фальшивої гри в них, і кожен із нас вважає, що заслуговує цього від життя.

Слово — провідник істинності. І читаючи “Епізодичну пам’ять”, вірю авторці насамперед завдяки обраному стилю і слову, прописаному каліграфією поетичного взірця, яке вона адресує світу, а значить, мені, читачеві. У цьому стилі я бачу через романтику і поетичну піднесеність саме щирість авторки. Дивну і непопулярну для сучасної літератури тему українського села граціозно “підняла” письменниця-жінка і виписала такі моторошно реальні сторінки його історії, після яких не читаються трилери, навіть уславлені великими накладками. Після Земляка і Тютунників хто ще спробував передати історію вимирання українського села в добу космічних технологій і застерегти покоління, яке “зависло” в “чатах”: уже з вас може початися мутація духу, якщо не озирнетеся на тих, чийх “лиць уже не розрізнити”, та хто “з-під білої хустки присвічує лагідним “добри...”

Не знаю, чи помітила сама авторка, як означила власне ідею, нагальну для усіх нас, нинішніх, які теж свідки перетворення українського сільського материка на пустелю, і чи не голоси його зниклих посланців покликали її до письма: “Ніби в її скроні вживлено електроди і хтось безжалісний час від часу приєднує їх до уявного, згасаючого електричного кола вимираючої Любимівки... заводячи її душу на те енергетичне коло, де чути всі проминулі голоси, звуки, видимі всі барви...”

Ми всі примкнули до того енергетичного кола, втрачаючи його, чи збережемо ознаки повноцінної нації? У цьому сенсі роман — солоспів талановитої української письменниці, виконаний з тим пристрасним осяганням драми свого народу, як це зробив латиноамериканський письменник у своєму романі “Сто років самотності”.

...Так буває, коли прозу пише справжній поет, не зраджуючи поетичній широті слова.

РОМАНИ, ЯКІ НЕМОЖЛИВО ПЕРЕПОВІСТИ

Валентина ДАВИДЕНКО

Хто уважно стежить за сучасним літературним процесом, той не може не помітити цікавого явища, рівновіддаленого і від традиційної нашої прози, і від надмірного “авангардизму” багатьох новітніх текстів, піднесених на щит переважно самими їхніми авторами. Йдеться про два романи Віктора Баранова — “Притула” і “Смерть по-білому”, що їх Михайло Слабошпицький схарактеризував як прозу нової якості, а Микола Славинський напророчив їм навіть “світове звучання”. У чому ж полягає та нова якість?

Передусім — у виборі життєвого матеріалу як предмета письменницького дослідження й осмислення. У першому випадку маємо несподівані алюзії резонансної свого часу події — загадкового зникнення одного з лідерів Руху Бойчишина, досі так і не розкритого й майже забутого гуртову пам’яттю сьогоденних українців. Однак “Притула” нічого спільного з детективним жанром не має. У творі лише використано конкретний факт як відправну точку для розкриття набагато ширшої і глобальнішої теми — взаємодії особистості й суспільства. Блискучими художніми засобами В. Баранов переконливо ставить діагноз усьому нашому так званому демократичному й правовому суспільству, облаштованому на такій площині моральних координат, де кожен окремо взятий громадянин, нехай навіть він належить до політичних “вершків”, не має жодного

шансу протистояти цинічній системі влади й може бути легко нею “утилізований”.

Притула — це нове прізвище недавнього Степана Козачишина, вигадливо викраденого владою і надійно відлученого від усього світу; зостаючись жити, він фактично не існує в житті. Художня правда роману, вибудована з допомогою картин і ситуацій часто ірреальних, настільки ж виразна, колоритна, зрима, наскільки й переконалива. Це той випадок, коли витворене грою уяви, запропонованої прозаїком, сприймається як щось набагато реальніше, ніж бачене нами в повсякденні. В. Баранов вдається до дивовижного прийому: він мовби закликає читача у співавтори, сподівається на його (читача) життєвий і суспільно-політичний досвід, довіряє йому як рівному в розмові про найголовнішу цінність світу, якою є людина з її неповторною душею й особистим, унікальним людським “я”. Через те жанр “Притули” автор визначає як концепт роману, чого в українській літературі досі, здається, не було.

Не може не захоплювати мовно-стильова стихія письменника з її розлогими наративними періодами, схожими на хвилі відлуння, що накочуються після промовленої фрази й приносять щоразу інші емоції. Слово і фрази обростають новими нюансами, поглиблюється їхній зміст і вилушується зміст додатковий. В. Баранов вільно і граційно витворює синонімічну поліфонію повісткування — і при цьому йому вдається щасливо уникнути “перебору”; тобто розкішний мов-

ний матеріал “не тисне на психіку” й не відволікає читача уваги від головної думки твору, а слухить її якомога повнішому уразненню.

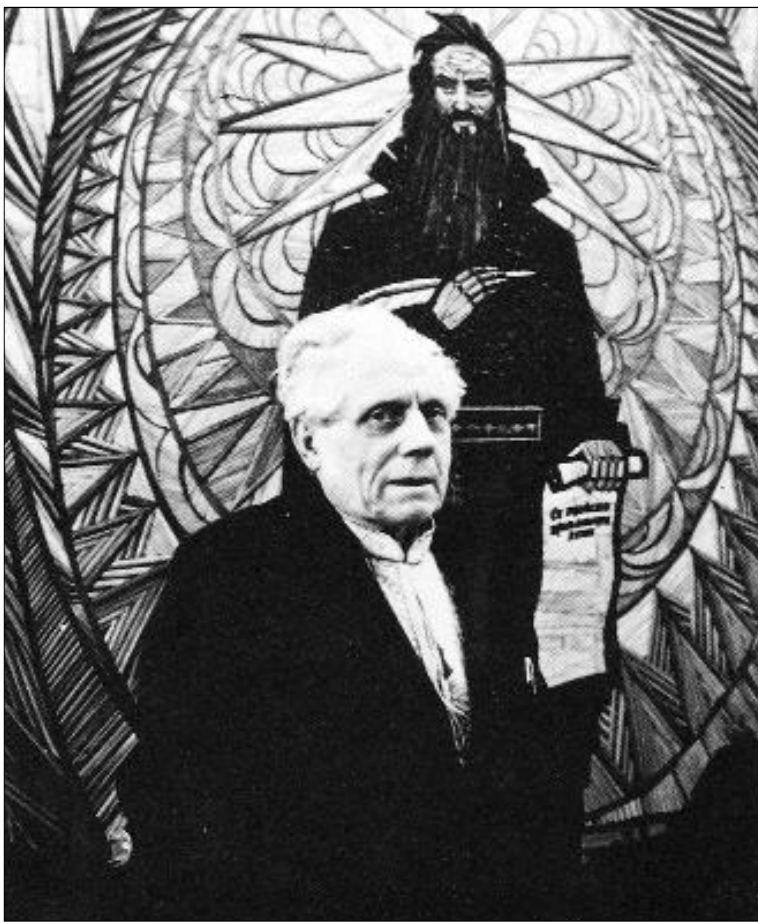
Критика справедливо зауважує, що мова у В. Баранова — це ще один повноправний персонаж, своєрідний каталізатор чуттєво-мисленевого процесу.

Два романи, про які йдеться, на перший погляд зовсім різні — за емоційною напругою, вагою проблематики, тональністю письменникового самопочуття наодинці з героями, психологічним “завантаженням”. Однак вони перетікають один в одного, з їхніх назв легко скомпонувати серцевинно-змістову дотичність: Притулина смерть по-білому. І в другому з них так само йдеться про людську душу, загроженої обставинами суспільного буття. Баранов натрапив на унікальний для художницького освоєння “пласт крутого падіння” — проблему морально-етичної відповідальності кожного з нас не за тяжкі провини чи й злочини, а за речі, що в сьогоденному світі давно вже не розглядають навіть як тінь гріха. До головного героя за одну ніч приходять люди, з якими він був більше чи менше пов’язаний, які перейшли у кращий світ і перед якими він бодай трішки колись завинив. Але вони приходять не судити його, а прощати, і в цьому — найтяжчий для героя суд. “Смерть по-білому” — буфонада за зовнішніми ознаками й надто серйозна річ за суттю нутра. У романі, крім людей живих і їхніх тіней, діють чорний котик



Люсик і три півні — Петро перший, Петро другий і Петро третій, а ще комета з її гнітючо-яскравим охвістям на тлі нічного неба, а ще — сама ніч, явлена автором у поетичних рядках, що, повторюючись, лунають заключним акордом твору і дають ключ до розуміння виходу героя з морального тупика, до якого той ішов усе життя надто необтяжливо, безжурно й легко.

Варто додати хіба одне: романи Віктора Баранова неможливо переказати іншими, ніж у самих романах, словами. Нехай кожен, хто їх не прочитав, пошкодує про це.



Станіслав ТИМЧЕНКО, доцент кафедри філософії НТУУ “КПІ”

“НЕСТОР-ЛІТОПИСЕЦЬ”

Цей монументальний твір майстра одностайно вважають шедевром гармонії форми, змісту та новітньої техніки — флоромозаїки (використання флори і фауни для створення образів). Велетенська постать літописця зображена на тлі Славутича. У правій руці, на рівні грудей, він тримає перо, у лівій — пергамент з текстом. Стоїть на завітчаному пагорбі. Довгий одяг з темно-коричневих каштанів на синьому тлі. Праворуч — схили родючих земель, ліворуч — храми. Навколо голови — сяйво з променів, від постаті віє теплом, величчю.

Від цієї яскравої масштабної композиції в захваті й звичайні глядачі, й професійні художники, і гості з інших країн. Французький автомобільний промисловець, оглянувши виставку творів Г. Синиці, сказав, що досить повезти у Париж три його твори: “Нестор-літописець” (флоромозаїка), “Моя доля” (образна абстракція), “Вечірні думи” (пейзаж — акварель, гуаш), — і до них стоятиме черга.

ПЕРШІ МАЛЯРСЬКІ КРОКИ

Григорій, майбутній творець “Нестора”, народився 17 січня 1908 року в Одесі в робітничій сім’ї. Дитинство і юність хлопця були суворими. Рано втративши батьків, він, інвалід дитинства з десятилітнього віку, виховується в дитячому притулку Єлисаветграда. Григорій дуже хотів бути учнем художньої школи, та спочатку закінчив ремісниче училище. І ось нарешті навчається в одеській художній школі у Гершенфельда, який вчився у Парижі і був другом знаменитого Анрі Матісса.

За порадою Гершенфельда, Григорій 1930 року вступає до Київського художнього інституту на монументальний факультет Михайла Бойчука і навчається у Миколи Рокитського, Євгена Холостенка, Івана Падалки. На п’ятому курсі Григорій Синиця готує дипломну роботу, якою мав керувати М. Бойчук, але живописний факультет оголошують “розсадником формалізму” і закривають. 1936 року М. Бойчука і його соратників за “формалізм і націоналізм” репресують як ворогів народу і страчують (1937 р.). Синиця знову за конкурсом вступає до інституту, але “перенавчатись” у дусі традиційного академізму не хоче і через рік залишає навчання.

Під час Великої Вітчизняної війни Г. Синиця опинився в окупації, потрапив у колону, яку гнали до Ба-

биного яру, але дивом врятувався. Пізніше створить флоромозаїку “Бабин яр” (1984), де зображено загибель матері з дітьми; і також знамениту живописну композицію “Бабин яр. Київ. 1941” (1961). Історичне епічне полотно “Бабин яр” (1961) експонувалося вперше лише у березні 1995 року на виставці “Україна — життя моє” у Мистецькому центрі “Український дім” на Хрещатику.

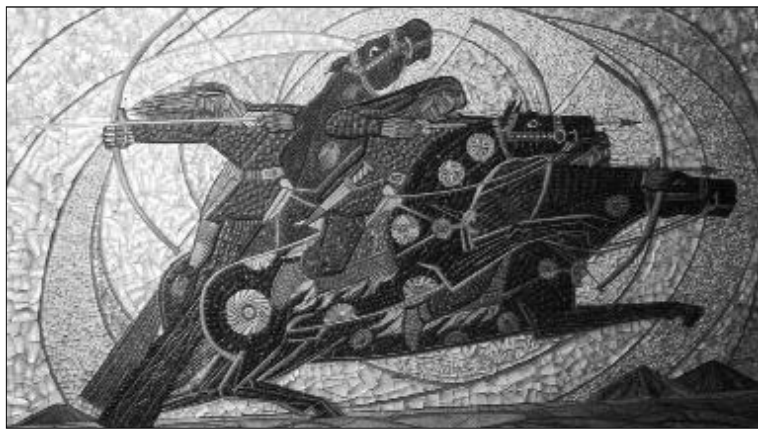
Картина розділена по горизонталі. Нижня частина — червоно-багряне провалля Яру, на пагорбах темна зелень. Навколо — жодної живої душі, а вдалині (верхня частина), на тлі чорних клубів диму — білокам’яний Київ. По всьому горизонту тягнуться чорно-сині пасма диму і пожарищ.

Слушно відзначав мистецтвознавець Григорій Местечкін, що на відміну від монохромного колориту “Герніки” Пабло Пікассо з її передчуттям Другої світової війни, Григорій Синиця відтворює увесь жах Бабиного яру через полум’я найяскравіших барв, досягаючи колористичної єдності й концентрації соціального протесту. Водночас художник сповнений оптимістичної надії: білокам’яний Храм-Київ непорушний, отже, вистійть. Ось де виявляється філософська й історична мудрість митця!

ВОЛЕЛЮБНІСТЬ СИЛЬНІША ЗА СТАЛІНСЬКУ ПРЕМІЮ

У повоєнні роки Григорій Синиця працює майстром і начальником цеху заводу “Керамік”. Він винаходить, розробляє і налагоджує масовий випуск архітектурно-художньої теракоти. Нею облицьовують відомі будівлі Хрещатики. Художник також реставрує триметрові вази Растреллі Маріїнського палацу в Києві. На запрошення Міндержбуду СРСР виконує художньо-оздоблювальні роботи на будівництві Харківського та Московського університетів.

Кандидатуру Григорія Синиці



МУЗИКА КОЛЬОРІВ

17 січня 2008 року заслуженому художникові України, лауреату Державної премії ім. Т. Г. Шевченка Григорієві Івановичу Синиці виповнилося б 100 років.

було представлено на Сталінську премію, але радянська ідеологічна система не пробачила волелюбності й патріотизму художника і... премії не дали. Без пояснень.

Не раз система не прощала митцеві соціальної сміливості. Коли 1955 року Григорію Івановичу Синиці вдалося влаштувати персональну виставку в Будинку вчених, митця звинуватили в тому, що він пише “церквушки”, “захоплюється кольором”, що було рівноцінно поняттю лубка. Виставку замовчували, митця не прийняли до Спілки художників, твори не експонували десятиліттями. А у період “боротьби з абстракціонізмом” у статті секретаря ЦК КПУ А. Скаби (журнал “Комуніст України” за травень 1963 року) Григорія Синицю звинувачено у буржуазному формалізмі.

Але волелюбний художник не здається: “Я залишився вірним настановам учителя про відродження стінопису, про творення національного за формою і змістом мистецтва”. На початку 60-х років Синиця працює з талановитими народними художниками: Марією і Федором Примаченками, Ганною Собачко-Шостак (народний розпис), Ганною Верес та багатьма іншими. Допомігав їм у творчості й сам вчився у них.

Розглядаючи народне мистецтво як першоджерело кольору і художньої форми, Г. Синиця з співдружності з народними митцями по-

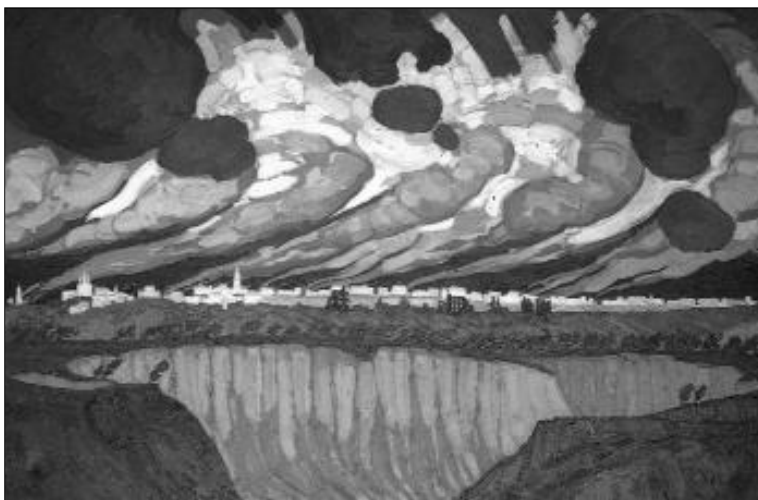
гастроном міста. Здобутки колористичної школи гідно репрезентують сьогодні в народному мистецтві Валентина Верес (ткацтво), Василь Скопич (живопис), Іван Приходько (народний розпис) та інші.

Оскільки “вшанування” мистецтва і творчості Г. Синиці в “умовах бездержавності” було неможливим, художник 1971 року переїздить у Кривий Ріг. Там він починає працювати над серією монументальних робіт у техніці “флоромозаїка”. Створив 29 флоромозаїк, над кожною з яких працював 2—3 роки.

Проте картини Синиці, особливо флоромозаїки й образні абстракції, ніде не експонують. Для невтаємничених писали: “Синиця не поспішає виставлятися”. Але який же художник не хоче виставляти свої твори?

ВІДКРИТТЯ МАЙСТРА

Часто можна почути про художні відкриття Григорія Синиці. “Сам колір виступає як образ. Колорит — основа живопису. Ось чим бере народний живопис”, — відзначає художник. Це як музика, яка може мати збіднену звукову фактуру, тональність, а може мати широку звукову палітру, багату гармонію, виразну мелодію, відповідний ритм, тембр. Відкривши для себе й учнів велику силу колориту, художник створює свій напрям, школу. Яскравий колорит, монументальність форм, рельєфність флоромозаїки і



чинає новий напрям у сучасному монументальному живописі, який дістав назву “українська колористична школа живопису”. Ознака цієї школи — шанування народної культури кольору як естетичного образу.

У середині 60-х Г. Синиця разом з учнями і соратниками: Аллою Горською, Галиною Зубченко, Віктором Зарецьким, Геннадієм Марченком — створює ансамблі мозаїк, які прикрашають школу № 5 у Донецьку, гірничий комбінат Кривого Рогу. 1968 р. у місті Олександрії Г. Синиця у співтворстві з молодими художниками та своїми учнями Леонідом Тоцьким і Миколою Шкарапунто створює монументальні мозаїки, якими прикрасили центральний

символічність образної абстракції — ось чим “бере” глядача Григорій Синиця. Такий козацький “Галоп” вершників, які не скачуть, а плывуть у вирії кольорових хвиль і сфер. Художник створює радість романтики, відчуття світу як існування суцільних просторових кольорових форм, динаміки, ритму і духу перемоги.

Водночас сприймаємо його як філософа, історика, науковця й експериментатора. Картини історичного плану: “Кожум’яка-переможець”, “Нестор-літописець”, “Мадонна палеоліту”, “Поляни”, “1933 рік”, “XX століття” та інші — вимагали від автора історичної достовірності й художньої переконливості. Релігійна тематика підштовхувала митця до вивчення віровчень та філософії людства. І як же приємно було потримати у бібліотеці художника підкреслену, з примітками Біблію, і навіть віднайти книгу Олжаса Сулейменова “Аз і Я”, присвячену цим питанням. Домашню бібліотеку з питань колористики (зараз музейна) Григорія Синиці вважають найкращою в Україні (твердження мистецтвознавця Г. Местечкіна).

У Кривому Розі Григорій Синиця завершує свою фундаментальну теоретичну естетико-філософську працю “Колорит в образотворчому мистецтві”, де аналізує діалектику створення національного колориту в історії різних країн. Публікація цієї



книжки матиме велике значення для розвитку української національної колористичної школи.

Монументальні твори Г. Синиці останніх років були присвячені космічній тематичі — наскрізній у його творчості. “Космос заповнений життям, — стверджував художник. — Ми не одні. І велике щастя, що можемо його спостерігати і жити в ньому”. Космічні твори митця і заворожують, і лякають, і притягують. Переважно це твори образної абстракції: “Передзвони. 1976”, “Боротьба. 1977”, “У Всесвіт”, “Очі завидують. 1981”, “Космічна квітка”, “Нема початку, нема краю. 1983”. Твір “Безупинний рух. 1989” має деяку інтуїтивно-містичну ознаку: на кілька років наперед художник чітко закодував вік свого земного життя (“88”). Останній твір цієї тематики — флоромозаїка “Політ”, яку Григорій Синиця виконав разом з учнями.

ВИЗНАННЯ

1972 року Синиця вперше в Україні створює ансамбль композицій у техніці флоромозаїки, що прикрасив інтер’єр ідальні сортопрокатного цеху № 2 комбінату “Криворіжсталь”.

І ось навесні 1987-го гірники Кривбасу (шахта ім. В. І. Леніна) влаштовують персональну виставку свого вельмишановного художника. Шахтарі оформлюють твори, випускають каталог і присвячують Григорієві Синиці число газети “Кривбасовець”.

Ініціативу гірників підтримав Український фонд культури на чолі з Борисом Олійником. Через деякий час ця виставка вже експонувалась у Київському політехнічному інституті, де раніше працював художник.

Замовчування творчості митця вдалося подолати лише 1992 року, коли Григорія Івановича Синицю вшанували Державною премією ім. Т. Г. Шевченка “за відродження української національної колористичної школи монументального живопису”, а також “за твори циклу “Україна — життя моє”. Чільне місце у виборюванні Шевченківської премії належить Вченій раді Київського політехнічного інституту та мистецтвознавцям, соратнику художника, Григорієві Местечкіну. В цей же час, на 85-му році життя, Г. Синицю прийняли до Спілки художників України (без його заяви). Ще через рік Григорія Івановича було удостоєно звання заслуженого художника України.

До Григорія Синиці прийшла слава, визнання. Навперей музеї і колекціонери пропонували Григорієві Івановичу продати їм твори. Однак художник вирішив передати всі свої здобутки — понад 500 полотен і композицій флоромозаїк — у дар рідному народові. В листі до Президента України він писав: “Я прагну своїм даром народові ще і ще раз нагадати, що наше життя, наше щастя має передусім визначатись саме духовністю, любов’ю, коли інтереси України повинні бути над усе”.

НАБЛИЖЕННЯ ДО ОРАНТИ

Валентина ДАВИДЕНКО

У дитинстві ще вдосвіта його будив дзвін ковальських молотків, який долинав з батьківської кузні, бо стояла вона в їхньому-таки дворі. Батько перейняв цю професію у коваля і вже з шістнадцяти років працював у кузні.

Художник Микола Сом, як і його знаменитий тезко письменник Микола Сом, першими у старовинному козацькому селі Требухів на Київщині обрали професії, нехарактерні для Сомового роду. Адже на Сомовій вулиці зазвичай мешкали умільці ковальського ремесла.

Повоєнне дитинство було нелегким, сільські діти змалечку привчалися до праці. Миколка вже восьмирічним пас сільську череду. Пригадує, що в урочищі Зарваниця під хутором стояв великий дерев'яний млин, густо росли дерева, куці глodu. Над пшеничним полем низько літали небоязкі й ліниві від ситості перепілки, з обтяженим від зерна пузцем, хоч рукою дотягнись. Далі в урочищі блищало озеро Плависте. Дно в ньому грузьке, не кожен зважився б купатися. Зате довкола повно чайних гнізд, траплялися просто на траві — тільки переступай. Тож малий старався відгонити далі череду, щоб корови, бува, не пошкодили ненароком гніздечко.

Ця ідилія живе яскравими картинками в пам'яті, і, можливо, насичені барви тієї природи вишколювали зір майбутнього живописця. А малювати він почав рано, попросив у батька оґризок олівця, хоч тому цей інструмент теж був не зайвим у ремеслі. Що могло хлоп'я намалювати — хатинку, кухлика. Та й зображував частіше не з

натури, а з живої дитячої уяви. “Хочеш, яблуко намалюю”, — показував свою майстерність сусіду-одноліткові. У їхньому саду росло п'ять яблунь, і досі Микола Гнатович пам'ятає сорт кожної й предивний аромат яблук. А двір, порослий густою травою, називає, як і тоді, травищем. Згадує, як їхнє обійстя оживало, коли травище було заповнене возами, сіялками, віялками, плугами та іншим сільськогосподарським реманентом, який виготовляли ковалі. Пізніше він зробить малюнок батьківської кузні, але вже з пам'яті.

У третьому класі йому вперше потрапили до рук фарби. Учителю з Києва Геннадій Єлізарович Салганік якось побачив змалюваний малим Миколкою з читанки портрет Шеченка і бережно прищипив його

на дошці, щоб усі помилювалися роботою юного художника. Це додало снаги майстру, він уже щоразу просив батька, коли той вибирався до Києва, купити фарби на Бессарабському ринку. Якось батько привіз із міста розрізаний мішок, показав: “Ось босота подумала, що якісь скарби везу”. А там були баночки з гуашшю та простий папір, з якого Миколка шив собі зошити. Малювати на тому папері не вдавалося — був він тоненький, жовтий, тому для живопису краще підійшли фанерні дощечки. А ґрунтував художник їх зубним порошком, додаючи столярного клею. Уже у старших класах ходив на етюди в мальовничі довколишні гаї, робив замальовки з одностельців і, як і всі хлоп'ята, дуже любив зображувати коней. Рідні краєвиди були оповиті історичними легендами і переказами, на одному з ближніх озер бовванів маленький острівцець, де, за спогадами, колись стояла церква.

Йому щастило в житті на хороших людей. Олексій Олександрович Пасічний — шкільний учитель української мови, чуйний та інтелігентний, підтримував його у творчих пошуках, бо мав ще трьох братів, які теж малювали. Уже згодом, після закінчення Київського художнього інституту, Микола Гнатович сам вчитиме требухівських школярів азів образотворчого мистецтва.

Його улюбленим учителем в інституті у майстерні станкової графіки був Михайло Іванович Селіванов. Українські краєвиди, жанрові картини сільського життя уже в ранніх роботах Миколи Сом приваблювали щирістю почуттів і ліризмом. “Бабуся з Решетилівки” — акварель, яку написав під час літньої практики на Полтавщині, будуть



репродувати пізніше у різних виданнях. На Полтавщині він створив картини, що ввійдуть згодом до альбому “Українське весілля”. Пригадує, як збирали по хатах старовинні вишиванку, плахту, чобітки для дівчини, яка позувала для образу нареченої. До альбому ввійшли три малюнки з його дипломного проекту “Запрошення на весілля”, “Батьківське благословення” та “За щастя”.

Акварель і досі залишається його улюбленим жанром, хоч митець майстерно володіє багатьма техніками. Кольорову гравюру Миколи Сом “Вечірня тиша” експонували на міжнародних виставках у багатьох країнах світу. А свою шевченкіану майстер означи́в такими помітними роботами, як літографія “Юний Тарас у Києві”, офорти “Село Почапниця” та “Кам'яниця”, аквареллю “В селі Будище”.

А наприкінці дев'яностих художник відтворював образ Оранти у Михайлівському Золотоверхому соборі. Леонід Григорович Тоцький очолював бригаду виконавців, які працювали в Митрополичому корпусі Софії Київської над ескізами і картонами до реставрації Михайлівського Золотоверхого. Троє основних виконавців, які здійснювали проект, — Валентин Трифонович

Косенко, Микола Гаврилович Погрібний і Микола Гнатович Сом. Кожний виконував свою частину роботи, і художники були щасливі, що їм доручили це відповідальне завдання. Миколі Гнатовичу довірили малювати картони для Оранти. Малюнок він зробив у натуральну величину, клеїв рулонний папір широкими смугами, висота яких сягала восьми метрів, потім це переносили на стіну, де робили розмітку для мозаїки. Він малював Оранту два тижні, постирав пучки до крові, бо працював вугіллям, шукав гармонію, пропорцію складок одягу. У Золотоверхому художник працював понад рік, і в “Анкеті учасника відбудови Михайлівського Золотоверхого монастиря” написав: “Особисто розписав чотири арки, четверо вікон на хорах, шість великих панелей, дві харизми, об'ємний карниз у периметрі чотирьох стовпів центральної частини собору, дві орнаментальні композиції над арочними проймами на хорах”. Він виконав усі кольорові картони під мозаїчні орнаменти. Окрім образу Марії Оранти брав участь у відновленні восьми архангелів та чотирьох апостолів.

На стінах храмів художники не ставлять автографа. Але він досменно фіксується у вічних світах.



● УКРАЇНЦІ У СВІТІ

— Вистава народилася в дев'яностих роках минулого століття. Вперше її показали 19 грудня 2002-го в Головному будинку Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку. Це немовби всесвітній український Вертеп.

— **Це ваша заслуга, що ви — автори вистави — зуміли успішно поєднати історію народження Ісуса-Спасителя з історією України. А визначальний вплив на сприйняття вистави роблять унікальні автентичні костюми, аксесуари та декорації.**

— Протягом багатьох років ми залучаємо і виховуємо у національному дусі дітей української діаспори і їхніми устами славимо Бога й Україну. Наша мета — через учасників Різдвяного дійства нагадувати про історичні події, традиції українського народу, проповідувати любов до рідного краю, почуття гордості бути українцем.

— **Товариство “Сила духу” утвердило себе як унікальне об'єднання “четвертої хвили” еміграції в США. Це театральна студія і мистецька школа водночас, яка об'єднує обдарованих юних художників, музикантів, акторів. Серед них і зовсім маленькі діти.**

— Ми дуже щасливі, що в нашому Товаристві такі чудові діти і самовіддані батьки. Коли вони малюють Різдво, то колядують, а коли малюють весну — слухають класичну музику. Все це допомагає їм обрати правильний шлях, який тут, на чужині, дуже кам'янистий і з якого молодій душі так легко збитися на манівці.

Мистецька дитяча школа, театральна студія — дуже нелегка справа. Це постійна праця, самопожертва і вічне добування хоч якихось коштів. Багато проектів Товариства так і залишилися б мрією, якби не зусилля і кошти родини Лунів та

З ЛЮБОВІ ДО РІДНОГО КРАЮ

Ця подружня пара живе у Філадельфії (США), але вони — громадяни України. Роман Лунь — представник Українського фонду культури у США та Канаді. Сама доля сприяла, аби Даниїла і Роман заснували в Америці Товариство “Сила духу” задля виховання патріотичних почуттів до України, національної свідомості, поваги до культури й історії рідного народу. Це неприбуткова творча організація, мета якої — збереження українських традицій через засоби мистецтва й культури. Під її егідою театральна трупa товариства “Сила духу” з Філадельфії показала прем'єру вистави “Мир і спокій цьому дому” в Києві, у Національній опері України. Тоді, у січні 2006 року, завдяки прямій трансляції на телебаченні колядувала вся Україна.

часткова допомога меценатів — фундацій родин Чопівських і Воскобійників, Торгової марки в Україні “Домашнє свято”, Українських Авіаліній “Аеросвіт”, Українського фонду культури, Міжнародного благодійного фонду “Україна-3000”. Саме любов творить велике жертвове. Вона розкриває таланти, гуртує людей і дає на чужині відчуття причетності до рідного народу.

— **Розкажіть про свої витоки цієї любові. Пане Романе, в якій родині Ви зросли?**

— Як навчили мене батьки, так і я з дружиною виховав своїх доньок-близняток Марію і Дарію та сина Назара. Наше життя ніколи не було легким. Ми з дружиною і трьома дітьми в сімдесятих роках у Києві жили в одній кімнатці в гуртожитку. Вчилися, працювали, шукали виходу творчим задумам. І це привело нас до Канади, потім до Америки. А щодо любові, то це мамина і батькова заслуга. Батько Остап в рідному селі Туркотин під Львовом прищепив мені любов до України. Нам з братом Юрком, ще малим, дядько намалював Тризуб і розказав, що він означає. І лише коли мені виповнилося 16, батько розповів, що був вояком УПА.

— **А Ви, пані Дано, де почерпнули високий дар творчості?**

— Моя сила від мами і від діда Василя. А згодом почерпнула історичну правду у свекра Остапа.



Роман і Дана Лунь із сином Назаром над ляльковою різдвяною композицією

Наша родина жила у Львові, усі були людьми творчими. Дід — майстер на всі руки: грав на скрипці, будував хати, робив меблі. Мама вишивала, обшивала нас і всіх охочих. Вчила мене і сестру Любу бути сильними духом, ніколи не заздрити, переймати в людей уміння творити. “Дивіться і вчіться”, — казала вона. П'ятилітньою я придивилася, як сусідський хлопчик Юрко зробив маленьку хатку, вмістив туди лялечок і свічечку. Ця хатка освітлює моє

серце. Для моїх лялечок спочатку шила одяг мама, потім я робила це сама, з кожним роком дедалі краще. Це привело мене до Львівського інституту прикладного мистецтва, де вчилася моделювати одяг. Уже у Вашингтоні сама зробила “золоту скриню” до вистави про Святого Миколая. Поступово стала шити костюми лялькам і живим персонажам. І світ це побачив.

— **Уже сім років “Сила духу” захоплює світ своїми виставами**

та ляльковими композиціями “Український Вертеп” і “Свята Вечеря”. Торік біля різдвяної ялинки перед Білим домом у Вашингтоні Ви навіть привітали президента Джорджа Буша... Пане Романе, а які стосунки у Вас з Президентом України Віктором Ющенком?

— З Віктором Ющенком ми знайомі давно. Я брав активну участь у всіх його виборчих кампаніях як представник громадської організації “За Україну, за Ющенка” як заступник голови, а потім секретар виборчої дільниці в Нью-Йорку. Я член партії “Наша Україна”. Давно мрію про створення Світового українського культурного центру в Києві. До речі, ідею схвалив Всесвітній Форум Українців у Києві 2006 року. Цю пропозицію я надіслав Президентові України Вікторові Ющенку. Тепер ведемо переговори.

— **Бажаю, щоб Ваш план здійснився, як здійснилися мрії завдяки невтомній праці подружжя Лунь щодо вистави лялькових різдвяних композицій, які цього року демонстрували в Києві в Українському домі та в приміщенні Українського фонду культури. Ваша велика заслуга і в тому, що ви започаткували у світі День українського Святого Миколая.**

— Ми намагалися донести до сердець сотень американських слухачів і глядачів не лише чарівність і самотність нашого звичаю, а й розповіді, що Святий Миколай приплив до Америки з Європи, де був відомий також під іменами Святого Ніколаса й Святого Мікулаша, а вже тут, в Америці, став Санта-Клаусом. Ми наголошували на цьому, щоб започаткувати 2008 року День українського Святого Миколая не лише у Вашингтоні, а й у столицях усіх країн, де є українські дипломатичні представництва.

Спілкувалася **Марія ВЛАД**

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

31 січня у столичному Будинку вчителя (вул. Володимирська, 57) відбудеться вечір пам'яті Героїв Крут. У програмі вечора презентація книги “Крути” (видавництво “Смолоскип”, 2008 р.). Початок о 18.00.

2 лютого в с. Літках Броварського району на Київщині відбудеться вшанування українських патріотів, убитих тут 90 років тому російськими більшовицькими військами, що після бою під Крутами наступали на Київ. Акцію на місці поховання 24-х петлюрівських козаків проводять обласна і районна держадміністрації, “Просвіта” й інші національно-демократичні сили. Початок об 11.00.

«З БОЖОГО САДУ»

ЛЮТЬ І ПОКОРА

Андрій ТОПАЧЕВСЬКИЙ

Продовження.
Поч. у ч. 3 за 2008 р.

Первенця-бугая велич у нього, роги у нього, як роги в буйвола; ними він битиме народи аж до країв світу.

Второзаконня, 33 : 17
Віл знає свого власника,
а осел — ясла пана свого...

Ісаї, 1 : 3

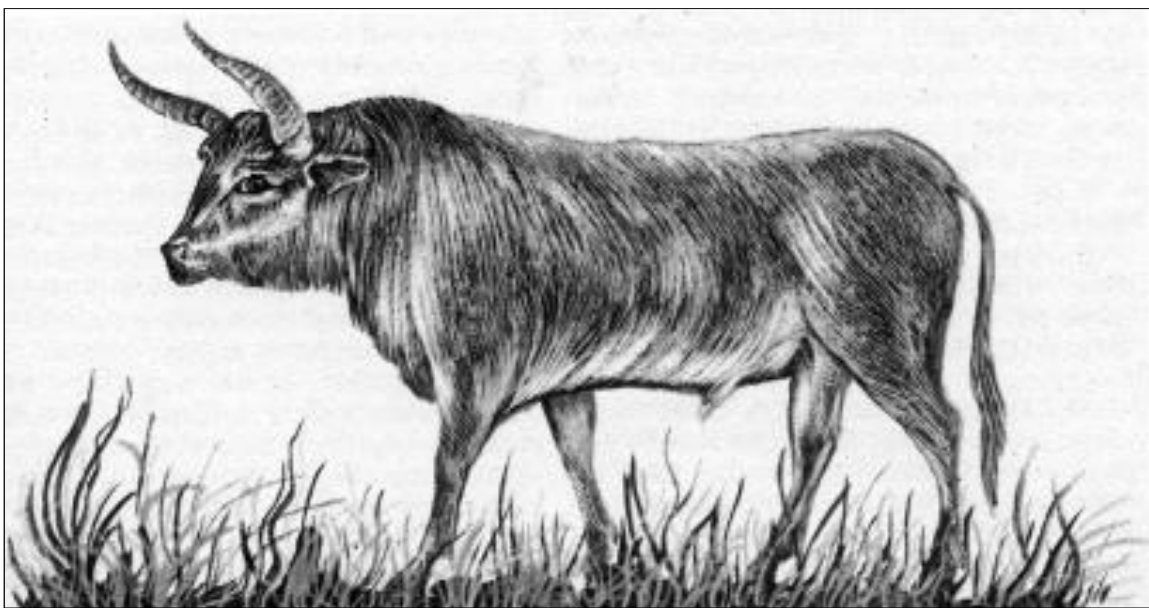
Мабуть, жодна інша істота не бувала, залежно від обставин, поетичним образом дикої сили або покори. У віршах Святого Письма ця тварина саме така. Та не лише поведінка, а й походження її вельми непросте.

“Батьківщиною биків можна бачити Європу і Африку, середню і південну Азію; їх види, підкорені людиною, розповсюдилися по всіх частинах земної кулі”. Так вважав Альфред Брем, великий натураліст XIX століття. Краще не скажеш й у XXI-му, спираючись на здобутки сучасної науки. Справді, у кожній частині Старого Світу, залежно від місцевих умов, жили різні дики бики, і саме від них походять породи худоби, яка буденно зветься великою рогатою. У горах Тибету це довгошерсті як і, в Індії — товсторогі г а я л и, на Малайському півострові та в Індонезії — широколобі б а н т е н г и. Що ж до дебелих, важкотелесого індійського буйвола, то автори Святого Письма могли бачити його у Вавилонії, а в Єгипті — африканського. Дарма що обидва мають короткі ноги, зате роги в них справді страшенні: вигнуті, наче величезні серпи. Є чим битися!

Та нас цікавить не їхній буй-віл, а свій буй-тур. На давньогрецьких керамічних вазах його можна пізнати по довгих і гофрих, спрямованих вперед рогах. Тури були первісними європейськими биками.

Юлій Цезар у своїх “Нотатках” згадує про турів, схожих на свійських корів, але з великими рогами, що вільно жили у I ст. до Р. Х. у долинах Німеччини. На той час дики тури на півдні Європи вже були винищені, на сході ж вони прожили ще 16 століть. Останній з них упольований мисливцями на початку XVII століття у Польщі. Увічнилися вони у стародавніх малюнках та назвах річок і сіл — як-от Турія і Турійськ на Волині або Туриця, Тур’я Пасіка на Закарпатті. Та головне, що від них походять свійські корови; найбільше схожа на тура сіра українська порода. Підкорення турів людиною зробило їх фізично безсмертними.

Давні єгиптяни обожнювали бика Апіса, фінікійці ж та інші західноземні народи поклонялися богів Ваалу. Цей був у людській подобі, але з бичачими рогами. А у латинян була приказка: “Що дозволено Юпітеру, то бикові зась”. В уяві давніх римлян бик аж ніяк не дорівнював божеству; навпаки, протиставлявся всемогутньому як хтось безперечно нижчий. Достатньо й того, що цю тварину приносили в жертву Юпітерові... До речі, саме биків, якщо вірити візантійському історикові Прокопію Кесарійському, ще у VI столітті слов’яни жертвували “творцєві блискавок” — очевидно, богу Перунові. І після прийняття християнства у наших предків певний час зберігався обряд заколювання бика на “громові свята”, у липні, в день пророка Іллі, образ якого пов’язаний з хмарами і дощем. Для них тур був не просто жертвою мисливських забав. Повагу викликали його сила й лють, обернені на нападників. Коли бики спокійні, вони вайлуваті, але захоплює їхня сміливість і рішучість у моменти небезпеки. При цьому вони вправно діють єдиною зброєю — рогами, і нерідко виходять переможцями. Володимир Мономах у своєму “Повчанні” розповів дітям: “Два тури кидали мене рогами разом з моїм конем”. Розуміємо, що це перебільшення, але все одно вражає! Пізніше автор



Первісний бугай — тур. Малюнок В. Глазунова

“Слова о полку Ігоревім” образно порівняв з “ярим буй-туром” одного з героїв цієї поеми, князя Всеволода... Тоді, у XII столітті, поетична традиція зберігала образ могутнього звіра, гідного порівняння зі шляхетною людиною-богатирем. Сьогодні ж називаємо “бугаєм” когось нестримного, запального, який уперто не бажає змінити своє попереднє рішення, навіть якщо воно було хибним. Отже, наше уявлення про тура—бика—бугая залишається складним і неоднозначним. Таке воне й у Святому Письмі.

Старозаповітні пророки засуджували поганські культи, особливо участь у них своїх земляків. Біди рідного краю вони пояснювали відступництвом від Бога і поверненням до язичництва. Пророк Ілля глузує з ваалових жерців, які не здатні умовити свого бога вчинити диво — звести з неба вогонь: “Кличте голосом сильнішим, бо він бог! Може, він роздумує, або відлучився, або в дорозі! Може, він спить, то прокинеться!” (І книга Царів, 18 : 27). Нарешті народ скопив ваалових жерців, а Ілля викликав так довго всіма очікуваний дощ.

У священних книгах Біблії бик часто виступає як віл, тобто робоча худоба. У притчі Христовій про велику вечерю один запрошений

відмовляється під приводом, що купив п’ять пар волів і саме йде їх випробувати. Така відмова сприймалася як цілком коректна, бо в античних країнах ці тварини були головною тягловою силою під час важких робіт. Пророк Ілля застав Єлисея за оранкою: “І позоставив той волів, та й побіг за Іллею” (І книга Царів, 19 : 20). Ще замолоду Єлисей був покликаний для пророчого служіння, став духовним спадкоємцем Іллі. Задля нього він покинув заможне життя, за якого орав аж дванадцятьма парами волів... Крім обробки землі й обмолоту збіжжя, ними перевозили вантажі: у книзі Числа (7 : 3) з цією метою Мойсей роздає “шість критих возів і дванадцять волів”.

До опису майна праведного Йова входять “п’ять сотень пар худоби великої”, що з певністю можна віднести до волів, корів і бугаїв. Так само розуміємо згадки у книзі Буття про велику худобу, за кількістю якої визначали маєтність господаря.

Чумакування, розвинене у нас аж до середини XIX століття, неможливо уявити без волів, запряжених до воза:

*Де ж ти, бурлак, забарився,
Що на вечерю спізнився?
Ходив яром за товаром.
Долинами за волами!*

Більшу частину хліба до чорноморських портів ще 140 років тому перевозили саме чумаки; додому ж везли сіль, рибу та інші товари. І все, зауважте, волами. Аж до прокладення залізниці Київ—Одеса наприкінці 1860-х років заміни їм не було. З цього приводу є прислів’я: “Віз ламається — чумакума набирається, а як віл пристає, то й ума не стає!” Оралі ж і молотили з їхньою допомогою, як за біблійних часів, ще й після появи тракторів.

Дякуючи своїй невибагливості й витривалості, воли нарівні з кіньми протягом тисячоліть були головним рушієм господарської діяльності. І якщо бик чи то бугай залишається в нашій уяві уособленням дикої, некерованої сили, то віл має цілком протилежну репутацію — тихої, сумирної й слухняної тварини. Вона реве лише від голоду, що правильно підкреслює відоме прислів’я, і стала прозивним іменем усього, хоч і повільного й неповороткого, але потужного й надійного. “Тягне, як віл” — кажемо часом про сумлінного працівника.

Власне, таким він був. Бо сьогодні цей трудяга не відповідає вимогам техногенної цивілізації, й у цілій Україні ледве чи знайдеться бодай дві пари волів... Хоч, може, краще не поспішати?



Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА,
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57
Відділ культури
Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57

Відділ коректури
Ірина СТЕЛЬМАХ
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69
Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Ніна ГНАТЮК
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001
E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301205
Наклад — 15000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.





Іван ГУЦУЛ

ПРОРАХУНОК КОАЛІЦІЇ

Підписання листа з проханням про приєднання країни до ПДЧ — цілком нормальний для України крок, хоча й зроблений з деяким запізненням. Адже ухвалений улітку 2003 р. Закон “Про основи національної безпеки”, за який, до речі, проголосувала і Партія регіонів, передбачає вступ нашої країни до НАТО. А нинішній формат відносин України й альянсу, що існує в рамках Плану дій та Інтенсифікованого діалогу, давно себе вичерпав. Оскільки Інтенсифікований діалог розрахований щонайбільше на півтора року, а Київ веде його з Брюсселем ось уже майже три. Таким чином, те, що Прем’єр-міністр разом із Президентом і Головою парламенту підписали лист до генсека Північноатлантичного альянсу Яапа де Хооп Схеффера з проханням про приєднання України до Плану дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) — виконання українською стороною останньої формальності, потрібної для того, щоб змінити рамки свого співробітництва з альянсом. Тепер лист, який передав панові Схефферу міністр закордонних справ України Володимир Огризко, стане предметом обговорення країн — членів цієї євроатлантичної організації.

Однак те, що про лист, датований 11 січня, українські громадяни чомусь дізналися не з уст самих підписантів, а від американського сенатора Річарда Лугара, і є приводом, про який згадувалося вище. Гірше не придумаєш з огляду на негативне ставлення багатьох українців до Сполучених Штатів і НАТО. Саме це й дало можливість опонентам сьогоднішньої коаліції трактувати рішення про підписання листа як прийняте під тиском Вашингтона. Якби ж Президент, прем’єр та спікер, приміром, на спільній прес-конференції повідомили громадян про документ, пояснили свої мотиви, спираючись на чинне законодавство, то це, звичайно, не позбавило б їх від випадів опозиційної Партії регіонів та лівих сил, однак співгромадяни сприйняли б цю новину значно спокійніше. Але владна коаліція проґавила таку можливість.

РЕГІОНАЛИ ТА ЛІВІ ЗНОВУ ЗА СВОЄ

Натомість, скориставшись ситуацією, тепер уже опозиційна Партія регіонів, зазначаючи у своїй заяві, що рішення про набуття членства в НАТО може приймати лише народ, знову застрибнула на свого улюбленого коника: “Тільки громадяни України шляхом референдуму можуть змінити позаблоковий статус нашої держави, закріплений в Основному Законі країни”. Правда, регіоналі, комуністи, вітренківці та інші, не-

ЛИСТ РОЗБРАТУ

Про те, наскільки благодатна в сенсі здобуття політичного капіталу тема НАТО в українському суспільстві, говорити зайве. Коли проросійські сили вітчизняного політикуму опиняються у не дуже вигідному становищі, тоді ця риторика стає чарівною паличкою, таким собі козирним тузом за манжетом, за допомогою якого можна поліпшити свої позиції. Тим більше, якщо політичні опоненти дають привід. Саме таким приводом і стало нещодавнє підписання листа до генсека Північноатлантичного альянсу Яапа де Хооп Схеффера з проханням про приєднання України до Плану дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) на Бухарестському саміті цієї організації. Ця подія і реанімувала затихлу після останніх парламентських виборів натівську тему, викликавши цілу низку заяв опозиційних сил у нашій державі, неоднозначні погрози деяких сусідніх тощо.

одноразово заявляючи про порушення Конституції нинішньою владою, забувають зазначити конкретну статтю Основного Закону, де йдеться про позаблоковий статус України. Відповідно виникає питання: а чи не тому, що такої статті немає, й жоден із законів нашої країни не передбачає позаблокового або нейтрального статусу України? Проте це не заважає опозиції розігравати свою карту, зокрема блокувати трибуну Верховної Ради, вимагаючи від спікера відкликати підпис листом щодо приєднання України до ПДЧ, і погрожувати вивести людей на акції протесту, оскільки “це не відбиває волі українського народу”. В результаті згадані сили здобувають бали у політичній боротьбі, а ті, про кого вже починають забувати, намагаються реанімуватися.

ЩО ТАКЕ ПДЧ І З ЧИМ ЙОГО ДІЯТЬ?

ПДЧ — наступний за Інтенсифікованим діалогом та останній підготовчий етап перед вступом країни до альянсу. Проте План дій щодо членства в НАТО ні до чого не зобов’язує іншу сторону, тобто сам Альянс. Це свого роду домашнє завдання, щорічний перелік реформ, які держава зобов’язується виконати для відповідності високим критеріям країн, що входять до трансатлантичного співтовариства. При цьому 90 % обов’язкових заходів та реформ стосуються політичних та економічних питань, і лише 10 % — військової та правової сфери, реформування сектору безпеки. Цілком логічно, що альянсу ні до чого потенційні учасники з безліччю проблем, зокрема і в економіці. Тобто приєднання до ПДЧ — це зобов’язання проводити реформи, у яких зацікавлені громадяни України, але які не поспішає здійснювати влада нашої держави.

За своєю структурою ПДЧ дуже схожий на Цільовий план на 2007 рік, який Україна виконувала в межах Плану дій Україна — НАТО й Інтенсифікованого діалогу. Зараз Україна щорічно розробляє документ, а пізніше погоджує його з НАТО. Основна відмінність Плану полягає в тому, що Україна самостійно визначатиме для себе пріоритетні завдання й терміни досягнення поставленої мети. У цій ситуації НАТО лише здійснює оцінку тих зрушень, яких досягла наша країна в тій чи іншій галузі. При цьому ПДЧ може тривати кілька років, як це було з балтійськими країнами, а може розтягтися й на значно більший термін. Так, наприклад Хорватія виконує його з 2002 року, а Македонія й Албанія — з 1999-го. І лише ни-



нішнього року на Бухарестському саміті НАТО, на який Україна теж покладе певні сподівання, ці балканські країни, можливо, отримають запрошення від Альянсу стати повноцінними членами організації.

ДУМКА УКРАЇНСЬКИХ ЕКСПЕРТІВ

Більшість українських експертів, незалежно від того, працюють вони в державних чи недержавних установах, у навчальних закладах або в експертних організаціях, підтримує підписання українськими лідерами листа з проханням України про приєднання до Плану дій щодо членства в НАТО. Про це свідчать результати експертного опитування, проведеного центром “Соціовимір” за участю Інституту зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС України з 17 до 19 січня 2008 року. Результати цього опитування оприлюднили голова правління Центру Сергій Таран та директор Інституту Григорій Перепелиця на прес-конференції “Намір України приєднатися до Плану дій щодо членства в НАТО очима провідних політичних експертів і науковців”.

За словами Сергія Тарана, під час опитування було визначено мотивацію політичних гравців щодо їхнього ставлення до ПДЧ, оцінено внесок українських урядів у євроатлантичні зусилля України та проаналізовано позитивні й негативні наслідки перспектив вступу України в НАТО. В опитуванні взяли участь 30 провідних українських експертів-економістів, науковців і політологів. За результатами дослідження, 76,7 % експертів підтримують дії лідерів з підписання листа щодо ПДЧ, 10 % — ні, 13,3 % — “важко відповісти”. 80 % опитаних вважають, що приєднання до ПДЧ відповідає національним інтересам України, 10 % — ні, 10 % — “важко відповісти”. Позитивними наслідками ПДЧ для України експерти вважають виконання норм, що містяться в ПДЧ, які наближають Україну до отримання надійних гарантій у НАТО. Так відповіли 60 % опитаних експертів. 53,4 % експертів вважають: виконання норм, що містяться в ПДЧ, збільшує діапазон можливостей для зовнішньополітичного маневрування. 50 % експертів вважають, що виконання норм, що містяться в ПДЧ, сприятиме зростанню якості організації державного й

громадського життя. 50 % експертів вважають, що виконання норм, які містяться в ПДЧ, збільшує дієздатність України на міжнародній арені та її міжнародний авторитет. 43,3 % опитаних вважають, що виконання норм, що містяться в ПДЧ, збільшує боєздатність Збройних сил України. Водночас, на думку 6,7 %, позитивних наслідків приєднання до ПДЧ не має. Свої варіанти відповіді дали 23,3 % експертів. Утрималися 3,3 %. 50 % серед негативних наслідків для України приєднання до ПДЧ виокремили те, що цей факт зашкодить відносинам з Росією. 13,3 % вважають, що негативних наслідків не буде. Також 13,3 % вважають, що приєднання до ПДЧ зменшить орієнтацію на власні сили в питанні гарантування безпеки. 10 % експертів заявили, що приєднання до ПДЧ змусить Україну більше витратити на оборону. 6,7 % вважають, що приєднання втягне Україну у військовий блок. 33,3 % мали свій варіант відповіді. Жоден з експертів не вважає, що приєднання до ПДЧ втягне Україну у військові дії за кордоном. Більшість опитаних експертів (93,3 %) впевнена в тому, що реалізація ПДЧ не гарантує вступу до НАТО. А саме приєднання до ПДЧ не тотожне ухваленню рішення про вступ до Альянсу. 93,3 % опитаних вважають, що в Україні слід провести просвітницьку кампанію, спрямовану на роз’яснення державних інтересів щодо співпраці з НАТО.

54 % експертів висловилися за проведення всеукраїнського референдуму з питання НАТО. Майже 40 % проти референдуму, 6,7 % — “важко відповісти”.

Експерти по-різному визначили головні мотивації влади й опозиції в їхньому ставленні до ПДЧ. Так, на питання: “Чим зумовлено рішення лідерів держави приєднатися до ПДЧ?” 60 % експертів відповіли — національними інтересами України, 23,4 % — політичною кон’юктурою, 13,3 % назвали інші чинники, 3,3 % — утрималися. Тезу “позицією іноземних держав” не підтримав жоден з опитаних.

70 % експертів вважають, що критика опозиції рішення лідерів держави приєднатися до ПДЧ — це політична кон’юктура, 16,7 % — що це позиція іноземних держав, 13,3 % вважають, що на цю позицію вплинули інші чинники.

Експертів також попросили відповісти на питання “Чому Партія регіонів змінила позицію щодо приєднання до НАТО?” 53,4 % експертів вважають, що ПР змінила позицію через політичну кон’юктуру, 26,7 % — що причиною були інші чинники, 13,3 % — у зв’язку з позицією іноземних держав, 3,3 % — через національні інтереси України, 3,3 % “важко відповісти”. Серед інших чинників експерти виокремили розгубленість, недосконалість самої Партії регіонів, зовнішньополітичну і зовнішньоекономічну залежність.

Українських експертів попросили визначити, який уряд був дієвішим у здійсненні євроатлантичної інтеграції України. 63,3 % було “важко відповісти”. 20 % опитаних віддали свої голоси урядом Віктора Януковича (2002—2004, 2006—2007), 13,3 % — уряду Юлії Тимошенко (2005), 3,3 % — уряду Юрія Єханурова (2005—2006). Експерти відповіли на питання “Чому Росія виступає проти вступу України в НАТО?” 46,7 % вважають, що це прагматичний захист Росією власних інтересів, 30 % вважають це наслідками імперського мислення, 23,3 % мають власну думку з цього приводу. Жоден з опитаних не підтримує варіант відповіді, що реакцію Росії викликала агресивна політика НАТО стосовно Росії.

А БАБА-ЯГА ПРОТИ

Зараз, після передачі листа генсеку НАТО, Україна очікує реакції Альянсу. До цього Яап де Хооп Схеффер висловив думку, що для взаємодії з Україною та Грузією треба максимально використовувати потенціал таких інструментів, як особливе партнерство та поглиблений діалог. Відомо, що з різних причин низка членів організації, зокрема впливові Франція та Німеччина — проти приєднання України до ПДЧ. Передусім вони не хочуть посилення американських позицій в Альянсі для країн трансатлантичного співтовариства. Натомість у США — інша позиція. Вашингтон, для якого визначальний російський чинник, виступає за надання ПДЧ. Та й сусідні з Україною країни підтримують наш намір. Однак стримувальний фактор у цьому випадку — непослідовність української влади.

Вже стало звичним, що північний сусід бурхливо реагує (аж на рівні офіційних заяв МЗС РФ) ледь не на всі внутрішньо- і зовнішньополітичні події в Україні. Більш того, питання Україна — НАТО перебуває у зоні підвищеної зацікавленості Росії. Тому й зрозуміла її реакція на лист України до генсека Альянсу. Це була, зокрема, заява російського зовнішньополітичного відомства, в якій йшлося про те, що у разі вступу України до НАТО Росія буде вимушена вживати адекватних заходів. Яких саме, здогадатися неважко — імовірно, йдеться про економічні санкції. Демонстрацією цієї позиції могло бути те, що саме в цей час росіяни вкотре заборонили ввезення молочної продукції з України. За оцінкою російського МЗС, нинішнє українське керівництво розглядає зближення з НАТО як альтернативу добросусідським відносинам з РФ.

Разом з тим, на думку голови профільного Комітету Верховної Ради України з питань закордонних справ Олега Білоруса, заява МЗС Росії безвідповідальна, оскільки у РФ “такий масштаб і обсяг співпраці з Альянсом, що не всі члени НАТО цим можуть похвалитися”.

ЛІТКІВСЬКА СТОРІНКА КРУТЯНСЬКОГО БОЮ



Фото Вадима Неткачова

Микола ОЦУН,
просвітянин,
заступник голови Київської організації
Спілки офіцерів України

1965 року на околиці Літок, біля Дарницького кладовища, навантажуючи будівельний кар'єрний пісок, екскаватор Івана Микитася наткнувся на рештки напівзтілого військового спорядження і людські кістки. Роботи відразу припинили. Чутка про подію облетіла село. Старші люди пригадали, що на цьому місці було поховано українських вояків, закатованих муравйовцями наприкінці січня 1918 року.

Із клубка подій далеких 20-х важко було визначити — хто ці вояки, до яких формувань належали, скільки часу перебували в Літках. Разом із людьми час забрав і спогади. І лише окремі фрагменти тих буремних літ дійшли до нас, оскільки люди про них більше мовчали, ніж говорили, адже тодішня узурпаторська влада робила все, щоб і спогадів не було, щоб зрівняти могилу з землею, а через неї в бік лісу було протоптано широку стежку. Стежку забуття.

З 1925 до 1962 року вчителював і керував художньою самодіяльністю села Прокіп Андрійович Терещенко, 1902 р. н. Він пасічникував, любив вести вечірні приятні розмови зі старезними дідами, які розповідали про буревії давноминулих днів. Патріот Прокіп Терещенко прихилив до своєї думки молодших односельців, своїх учнів, близьких і рідних — поновити могилу українських вояків.

Журналіст Володимир Миколайович Чепур-Удайський (9 березня святкуватиме 80 років) родом із Прилук, а нині проживає в Літках на обійсті, де колись стояла стара дерев'яна хата політичного в'язня-воркутянина, українського патріота Степана Пучка. Вони відверто розмовляли про події 20-х років, що лягли в основу книжки, яку видрукувало товариство “Меморіал” ім. Василя Стуса 2000 року.

Ще й сьогодні з уст в уста переходять спогади від діда-прадіда до шанобливих правнуків про Велику Битву за Україну, за її волю, за рідну Матір-Землю.

Кінець 80-х. Укотре зануртувала козацька кров і шановна літківська громада активно долучалася до сільських, районних та столичних громадянських акцій. Так було створено сільські осередки Товариства української мови (сьогодні Товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка), Народного руху за перебудову, інших патріотичних організацій. Вони

взялися за святу справу: виконати заповіт дідів-батьків і відновити козацьку могилу. На початку травня 1996 року на зборах літківської “Просвіти” Лідія Шусть (Терещенко) порушила це питання. Одногласно за відновлення проголосували Віктор і Олександр Музиченки, Олександр Омельчук, Микола Влащенко, Ніна Ткаленко, Володимир Чепур, Віктор Терещенко, Лідія Шусть (Терещенко), Степан Буцан, Наталія Буцан (Терещенко), Микола Садовий і Василь Шусть, на якого було покладено організацію виконання робіт.

Наступного ранку люди з лопатами зібралися біля піщаного кар'єру. 85-річний Петро Михайлович Юрченко (Гвардіян), свідок бою і поховальної процесії, вказав на історичне місце. Петро Костенко висипав туди перший з шести кузовів землі, привезених автомобілем ГАЗ-53. Потім Віктор Пилипенко насипав зверху два тракторні причепа. Микола Попович — екскаватором, а люди шанцевим інструментом підправили конус могили та встановили металевий хрест, який виготовив Віктор Терещенко, з написом: “Тут поховані українські козаки, по-звірячому закатовані більшовиками”.

Друга реконструкція насипу відбулася восени 2000 року. Завезли понад 100 кубометрів землі, зокрема і з городу Надії та Миколи Кабанів (екскаватор і бульдозер Т-74 виділили Анатолій Голодович і Валентин Лось, а працювали Микола Попович, Леонід Шовкун і водій МАЗу Олександр Денисенко).



Урочисте відновлення козацької могили. Травень 1996 року

Восени 2007 року за фінансової підтримки голови сільської ради Лідії Пінчук проведено третю ґрунтовну реконструкцію Кургану Слави, в чому охочі зможуть переконатися, прибувши на відзначення 90-х роковин бою 2 лютого 2008 року об 11 годині.

Час не розхолодив наші душі. Навпаки, ініціативу місцевих патріотів підтримали Центральний провід ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, Спілка офіцерів України, Міжнародна асоціація “Козацтво”. Усі ці громадські організації вивчають і поширюють інформацію про неординарну подію 1918 року, та щороку в першу суботу лютого представники патріотичних організацій вшановують пам'ять полеглих вояків на місці їхнього вічного спочинку.

Як завжди, Василь Степанович Шусть веде неквапливу розповідь про людей, причетних до події, про все, що повідали свідки: “Приблизно через тиждень після бою в Крутах (розповідав мій тесть Прокіп Терещенко), загін більшовиків (муравйовців) зі сторони Семиполок через ліс з боку хутора Парня рухався на Літки. Відбувся бій. Скоростріл стояв на горбочку за містком, де нині садиба Валентини Лепехи, і сік атакуючих. Удень атаку відбили. Але вночі більшовики з боєм захопили село. Чотирьох полонених порубали шаблями. Українських вояків катували. Це й дало потім право очевидцеві тих подій Степанові Потаповичу Обеременку (Северину) написати на хресті, який він встановив на Велікдень 1929 р.: “Тут поховані українські козаки, по-звірячому закатовані більшовиками”. За це 10 років відлучився у Сибіру.

Але після героїчного загибелі в нерівному бою проти червоногвардійців, які фактично програли бій у Крутах і прагнули взяти реванш у Літківській бійні, тіла молодих воїнів (усупереч волі нової влади) старезний дід Прокопенко (Заєць) волами звів до будки на церковному подвір'ї, де стояла пожежна водоканка. А коли викопали яму (про все це розповідав 2002 р. в інтерв'ю журналістці Ярославі Музиченко Петро Михайлович Юрченко, 1911 р.н.), старий Заєць звів тіла до неї. Діди Вороний (Кудрян) і Василь застелили яму шинелями і поклали на них побитих хлопців, обмундирування у них нове було. Посередині поклали того, що, як одстрілювався з коліна, біля Варковича, на Корчах, так і змерзся. Насипали чималу могилу”.

Отака історія відкрилася серед сьогоднішніх буднів. А таких могил на українських землях ой як багато!

Сучасні дослідники відшукали нові факти цієї історії. На їхню думку, після бою в Крутах загін сміливців-юнкерів до Києва пробирався селами. Фатальний для них бій не став смертельним забуттям. Ще одну сторінку подій січня 1918 року розгорнуто. А український загал чекає правдивих відкриттів, по-в'язаних з Крутами.

ПЕРВОЦВІТ НАЦІЇ

Надія Онищенко,
м. Ніжин

“Українська революція 1917—1921 рр.: подвиг Героїв Крут” — таку назву мали наукові читання, на яких головував ректор Ніжинського держуніверситету, доктор політичних наук, професор Олександр Бойко. Пізніше у доповіді “Феномен історичної пам'яті в сучасному українському контексті: характерні риси та особливості” він скаже, що не варто зосереджуватися лише на трагічних сторінках історії. У нашій історичній пам'яті є події, які вселяють віру та оптимізм.

Історик і політолог Олександр Бойко продовжував думки, висловлені у вітальному слові голови Чернігівської обласної держадміністрації Володимира Хоменка, голови обласної ради Наталії Романової, в.о. голови Українського Інституту національної пам'яті Ігоря Юхновського. Героїзація минулого не менш важлива, стверджували вони, ніж економічні досягнення і символіка. І цей важливий фактор треба використовувати в концепції національного виховання.

Заступник голови Українського Інституту національної пам'яті, доктор історичних наук, професор Владислав Верстюк нагадав про історичне значення IV Універсалу Центральної Ради. Доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка Григорій Савченко поглянув на ультиматум РНК РСФРР Центральної Раді УНР очима українців Російської армії.

У контексті доповідей логічним завершенням пленарного засідання став фільм Української кінотеки “Лист без конверта” про трагічну долю сина Михайла Коцюбинського Юрія, який зрадив українські ідеали батька.

До 90-річчя Крутянського бою за підтримки Чернігівської облдержадміністрації видано збірник “Бій відлунав”, у якому можна прочитати есей Євгена Маланюка, історичну розвідку Семена Збарзського, спогади учасників подій Аверкія Гончаренка та Ігоря Лоського.

Племінниця загиблого під Крутами Володимира Шульгіна показала присутнім його фото. “Я молодша за нього всього на 30 років,” — говорила вона схвилювано, пропускаючи вічні події крізь себе, крізь нас...

29 СІЧНЯ В ДОНЕЦЬКУ

Марія Олійник,
заступник голови ВУТ “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка

З нагоди 90-річчя бою під Крутами було покладено квіти до меморіальної дошки Василю Стусу на фасаді філологічного корпусу Донецького національного університету.

Цей день традиційно відзначали лише обласне об'єднання “Просвіти” та Конгрес Українських Націоналістів біля пам'ятника Тарасові Шевченку. 2007 року навіть Українська народна партія заявляла, що відзначення цієї дати неактуальне для Донеччини та відмовлялася брати участь у заходах.

Цьогорічне вшанування організували Донецька обласна державна адміністрація, Донецька міськрада спільно зі студентською молоддю, громадськими організаціями, Конгресом Українських Націоналістів та Народним рухом України.

Підрастаюче покоління повинно знати і шанувати імена тих, хто віддав своє життя за нашу незалежність, за вільну Україну. Віримо, що донецька влада зробить усе від неї залежне, щоб повернути нашій нації історичну правду не лише про Героїв Крут, а й про тих, хто боровся за волю України, та розпочне заходи з очищення від тоталітарних назв, символів, пам'ятників окупантам України, які нищили українську націю, та гідно вшанує пам'ять найкращих синів і дочок народу.

Дивує, що на заході не було жодного представника БЮТ чи НУНС, крім НРУ.

Богдана МОРОЗ

28 січня у приміщенні інформаційного агентства “Укрінформ” відбулася прес-конференція “Історичні уроки подій під Крутами”. У її роботі взяли участь голова ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, народний депутат України Павло Мовчан, відповідальний секретар “Просвіти” Микола Нестерчук, голова Спілки офіцерів України В'ячеслав Білоус, заступник голови Української народної партії, народний депутат України Іван Заєць, заступник голови Конгресу Україн-

ПОДВИГ, ЩО ЖИТИМЕ ВІЧНО

ських Націоналістів Володимир Борійчук.

Зібрання дискутувало питання: “Чи засвоїли ми уроки історії? Яку ціну заплатила українська нація за державні інтереси?”

Причина трагедії під Крутами полягала в тому, що реальної української армії не існувало. Як могла Центральна Рада відмовитися від власного війська тоді, коли сильний ворог був поруч? Насамперед переважна більшість

соціалістів Центральної Ради догматично дивилася на регулярну армію як на віджилий суспільний організм, притаманний “експлуататорському суспільству” й зовсім не потрібний у новій, революційно-соціалістичній Україні. Палким прихильником цього був, зокрема, Володимир Винниченко. Інші українські політики, зокрема Микола Міхновський, намагалися цілком справедливо обґрунтувати нагальну потребу існування ре-

гулярної армії, але їх не почули. Так одним розчерком пера перестали існувати найкращі військові одиниці УНР.

На завершення прес-конференції промовці закликали уряд не повторювати помилок минулого, відновити Національну Гвардію та сприяти патріотичному вихованню молоді на героїчних прикладах попередників, бо хто не знає свого минулого, не вартий майбутнього.

ЛІТОПИСЕЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

На виставки свого давнього друга Валерія Франчука завжди приходимо, як на сповідь до батька й матері.

Титанічна постать! Геніальний художник! Правдивий літописець стражденної української історії...

Гідно не пошанований, недооцінений... І рік не в Шевченківській премії, яку він давно заслужив і лауреатом якої давно вже є за ухвалою Історії й самого Тараса.

Головне — ми недоосмислили його. Адже він торує принципово самобутні путівці в малярстві. У нас є традиціоналісти, авангардисти. Перші не завжди національні, другі завжди космополітичні. Валерій Франчук чи не першим зумів створити модерний живопис, який є наскрізь українським. І то його історична заслуга. Чудуєшся: на кожній виставці він інший. І діапазон — від абстракціонізму до імпресіонізму.

Тож який незбагнений творчий потенціал цього художника!

І він завжди був, є і буде народним українським Художником — незалежно від того, поцінують його чи ні.

Олексій ГУБКО, науковець, психолог і письменник,
Василь ЗАВГОРОДНІЙ, заслужений артист України, лауреат премії ім. Катерини Білокур

Чудово, що в Національному музеї літератури експонується виставка живопису Валерія Франчука “Розгойдані дзвони пам’яті”. Стільки народного болю і страждань передано в працях художника!.. Він закликає нас пам’ятати, що було з

У Національному музеї літератури України відкрилася виставка живопису Валерія Франчука “Розгойдані дзвони пам’яті”. Цикл, присвячений пам’яті жертв голодоморів, демонструвався у багатьох містах України і викликав щирі відгуки глядачів. Пропонуємо до Вашої уваги деякі з них.



“Товарняк”

українським народом в 30-ті роки, замислюватися, чому такої трагедії зазнали українці. Виставка глибоко символічна, несе велике державотворче значення, оскільки зорієнтована на виховання патріотизму й почуття господаря на своїй землі. Живопис Франчука — це біль за минуле і надія на майбутнє.

Тетяна КОНОНЧУК, культуролог, дослідниця теми Голодомору в українській культурі

Вітаю, шановний, талановитий Валерію, з новими роботами. Ваше життя — це велика праця, але відчуваю, що Вам все дано легко. Ваш внесок в українське мистецтво вже сьогодні відчувається, як солосіп, як ціла книга поетичного світогляду, світосприйняття чутливої людини. У Вас свій шлях, світлий, нат-

хненний, цілеспрямований. Нехай він буде багатим, щасливим та довгим.

Бажаю Вам щастя, здоров’я. Уславлюте Україну!

І, як завжди, знаходьте той внутрішній вимір, який бачите очима художника у навіть непомітних, здається, речах, те, що запалює, тривожить і підносить душу кожної людини, збагачує її.

Людмила МАРЦЕВИЧ, народна артистка України

Творчість В. Франчука — це новий вітер в українському мистецтві, sprужений національною природою. Його картини не лише відображають сторінки — і білі, й чорні — буття українців упродовж тривалого історичного часу, а й вбирають у себе народну стилістику малярс-

тва, вивершену до високих академічних зразків. Кольорова гама й особлива композиційність творять неповторну ритміку і напругу, які дають змогу проникнути в саму суть речей, подій, відображених Митцем. Картини В. Франчука — це панорамні філософські твори, вишиті з безлічі самодостатніх замальовок, епізодів, кожний з яких — окремий твір.

Творчість В. Франчука формує ще один прекрасний образ нашого народу, України. Тому й переймає гордість за автора.

Успіхів, творчих злетів Вам, пане Валерію!

Іван ЗАЄЦЬ

Широ дякуємо за виставку. Це наш біль, про який треба пам’ятати завжди. Дзвони болю хай залишаються на картинах, щоб не повторилися в житті нашого народу.

С. КОБЕВКА

Я не аналізуватиму тем, циклів чи окремих картин, бо творчість художника Франчука в площині української історії загалом має бути оцінена і відзначена як епохальна подія, як підсумок важких роздумів, переживань, як оцінка художником того, що дала нам 70-річна побудова комуністичного раю. Своєю творчістю Франчук висловив думку тієї частини українців, які ще до розкриття архівів усвідомили, куди ми йдемо. Його творчість — це осуд системи й методів вишуканого знущання над людьми. Картини В. Франчука мають бути у Музеї Голодомору, будити нашу свідомість і совість, бо не буде нам прощення від душ невинно убієнних і замордованих, якщо будемо байдужими до того, що сказав нам Митець.

Микола ШАФІНСЬКИЙ, м. Хмельницький

ЗА ШКЛЯРА ПРОГОЛОСУВАЛИ ЧИТАЧІ

Творча зустріч письменника Василя Шкляра з читачами та представниками ЗМІ з нагоди сьомого видання роману “Ключ” та висунення його на здобуття Національної премії ім. Т. Г. Шевченка відбулася 24 січня в Національній спілці письменників України.

Справді дивовижна доля цього роману, який уже зібрав цілу колекцію літературних нагород: гран-прі “Золотий Бабай”, премія журналу “Сучасність” за кращий роман року, премія журналу “Олігарх”, міжнародна премія конвенту фантастів “Спіраль століть”. За кілька років лише в Україні “Ключ” витримав сім видань, що на тлі занепаду вітчизняної видавничої справи та книгорозповсюдження явище феноменальне. Крім того, роман у повному обсязі побачив світ на сторінках

журналу “Сучасність”, газет “Молодь України”, “Киевские ведомости” (російськомовна газета друкувала “Ключ” з продовженням українською).

Уже через кілька місяців після появи “Ключа” в Україні він побачив світ болгарською мовою в перекладі інтерпретатора української класики Пенки Кіневої, його переклав шведською Ульф Сьор, згодом роман вийшов вірменською мовою в перекладі Фелікса Бахчиняна. Роман переклали російською, автору й перекладачеві виплатили гонорар, але готову книжку досі “гальмують” у московському видавництві, оскільки за умовою автора та видавництва “Кальварія” (яке во-

лодіє правами на роман) російський переклад заборонено ввозити на територію України. Тут уже запало політикою.

Та хай там як, але сам час зривав із культового роману Василя Шкляра комерційно привабливі ярилки детективного трилера, містики, і його суспільна резонансність довела слушність твердження Павла Загребельного про соціальний зміст цього талановитого твору. Твору про сьогодишню Україну, як писав Костянтин Родик у журналі “Політика і культура”, з її багатовимірним і багатоваріантним буттям. Твору, який, за словами Шевченківського лауреата Анатолія Дімарова, у своєму жанрі не поступається

найкращим зразкам західної літератури. Твору, як каже сам автор, про наш національний біль.

Важко сказати, як голосуватиме за цей роман Комітет із Шевченківської премії, але український читач за нього вже проголосував. І то — найсуттєвішим аргументом. Своєю кровною гривнею.

Утім, члени Комітету Ігор Римаук, Марія Матіос, Павло Мовчан, Іван Драч та інші промовці, письменники Володимир Яворівський, Григорій Штонь, Анатолій Дімаров, Леся Степовичка, Володимир Панченко впевнені, що цей знаковий твір буде заслужено відзначено найвищою нагородою.

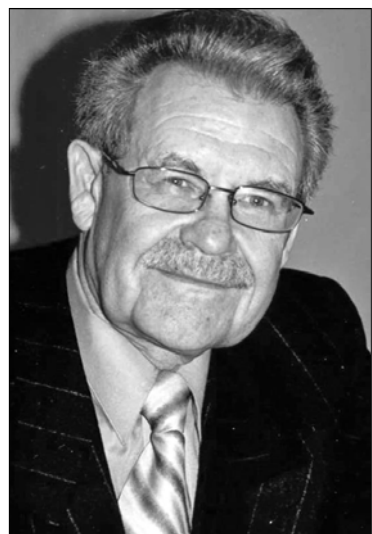
Інф.

Майя РЖЕВСЬКА

Геннадій Іванович Ляшенко — видатний український композитор, музикознавець, педагог, музично-громадський діяч, народний артист України, лауреат премій імені Миколи Лисенка і Бориса Лятошинського.

Внесок композитора Геннадія Ляшенка до скарбниці української музики багатий та різноманітний. Його творчий доробок включає симфонічну, камерну, хорову, вокальну музику, театральні жанри.

Свідченням справжньої, глибокої творчої зрілості митця стало успішне звернення до симфонічної музики. Він створив п’ять симфоній, дві симфонієти, драматичну поему, симфонічну сюїту “Карпатські новели”, привітальну увертюру. І недаремно видатний композитор-симфоніст Євген Станкович висловив думку, що в розвитку національної симфонічної музики після Б. Лятошинського центральне місце посідає творчість Г. Ля-



шенка. Його художньому мисленню притаманні філософська глибина та багатомірність світосприйняття, оптимізм життєвих позицій, усвідомлення провідної ролі митця і мистецтва в процесі становлення та збереження ду-

МУЗИЧНИЙ СВІТ ГЕННАДІЯ ЛЯШЕНКА

ховних цінностей суспільства. Музика Г. Ляшенка має яскраве “звукоче обличчя”, водночас вона — своєрідний конгломерат інтонаційних образів, властивих українській музичній культурі.

Навіть перелік дає уявлення про різноманітність виявів композитора у сфері музики камерно-інструментальної, а це Струнний квартет, Тріо для скрипки, віолончелі та фортепіано, “Український триптих” для камерного оркестру, Соната для віолончелі та фортепіано, Концерт для арфи та камерного оркестру, Соната для скрипки та фортепіано, а також Соната для саксофона та фортепіано, фортепіанні дуети, “Відлуння” для фортепіано, Соната для баяна. Якщо додати до цього переліку балет “Лорка”, музику до кінофільму “Таємниці святого Юра”, вокальні цикли та хорові кантати, стане зрозуміло,

що сфера музичного самовираження композитора Геннадія Ляшенка охоплює широкий спектр жанрів.

Особливо підкреслимо національну визначеність музики композитора. Почуття любові до Батьківщини завжди виразно виявляється у творах Геннадія Івановича. І земля Запоріжжя, де він народився, і Львів, де навчався, і Київ, з яким пов’язана більша частина життя, однаково дорогі композиторові. Відтак, і звернення до теми України, що відтворюється вже у назвах його творів (“Карпатські новели”, “Український триптих” тощо), увага до текстів вітчизняних поетів не випадкова. Митцеві болить трагедія рідного народу (недаремно його 4 симфонія присвячена пам’яті жертв Голодомору). Через музику Геннадія Ляшенка з нами говорить його українська душа.

ПРО ДИТЯЧУ ЛІТЕРАТУРУ У ШЕВЧЕНКІВСЬКОМУ КОМІТЕТІ НЕ ЗГАДУЮТЬ УЖЕ ПОНАД ДЕСЯТИРІЧЧЯ...

Уляна ГЛІБЧУК

25 січня у столичному Будинку письменників відбувся спільний творчий вечір трьох різних митців: Володимира Рутківського, Анатолія Качана та Костя Лавра. Їх об’єднують дві основні речі. По-перше, усі працюють у царині дитячої літератури, і по-друге, твори кожного з них цього року висунуто на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка.

За 46 років з часу заснування Шевченківської премії літературні твори для дітей та юнацтва відзначали п’ять разів, із них тричі за головування в Комітеті Павла Загребельного. Тоді премію отримали М. Вінграновський (1984), Є. Гуцало (1985), О. Іваненко (1986). Згодом у галузі дитячої літератури відзначили Д. Білоуса (1990) та Я. Гояна (1993).

Після скасування положення про надання премії за строго фіксованими номінаціями, коли кожен претендент конкурував не з усім списком, як тепер, а лише з митцями у певній галузі, найбільше втратила від цього нововведення дитяча література. Про неї у Шевченківському комітеті не згадують уже понад десятиріччя.

Гостросюжетний історичний роман одесита Володимира Рутківського “Джури козака Швайки” визнано найкращою книгою для дітей та юнацтва 2007 року на конкурсі Українського радіо. Іван Малкович, видавець та популяризатор письменника Рутківського, вважає, що цей роман однаково цікавий і дітям, і дорослим.

До збірки поезій Анатолія Качана “Чари ворожбита” увійшли ліричні та ігрові твори. Цю збірку вже відзначено премією ім. Б. Нечерди “За самобутні художні відкриття”.

Також на розгляд Шевченківського комітету представлено Костя Лавра за ілюстрації до книги Миколи Гоголя “Ніч перед Різдом” (видавництво “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА”). Книга здобула кілька найвищих нагород. Зокрема титул “Найкраща книга року 2007” на Всеукраїнському конкурсі “Книга року” та диплом 1-го ступеня за перемогу на конкурсі “Искусство книги” (Росія, 2007).

Власне, цей творчий вечір номінанти вирішили провести разом задля того, аби привернути увагу членів Шевченківського комітету до проблем дитячої літератури. Принаймні заявити, що вона таки існує.

● ПЕРШОДРУК

Костянтин СУШКО,
м. Запоріжжя

Отож головне — ЗЕМЛЯ і МО-ВА. Земля має належати заповідникові й до своїх численних відвідувачів повинна промовляти рідним словом, виплеканим на її благодатних обширах. А вже потім, коли земля безповоротно стане заповідно недоторканою і на ній беззастережно розкошуватиме Українське Слово, час буде подбати і про глобальні дослідження, і про музеєфікацію археологічних об'єктів. Нічого зайвого, бо Хортицька твердиня, її сутність — самодостатні. Але спершу — ЗЕМЛЯ і СЛОВО.

Про землю ґрунтовна розмова відбулася в Секретаріаті Президента України, і вона значною мірою конкретизувалася в Указі глави держави “Про невідкладні заходи щодо розвитку Національного заповідника “Хортиця” від 29 квітня 2005 року № 732, у роботі над яким від Запоріжжя взяли участь тодішній голова облдержадміністрації Юрій Артеменко, його помічник Валентина Манжура і я. Форма Указу мінялась кілька разів, зрештою, нарешті схвалили запорізький варіант, проте коли я отримав документ, завізований Віктором Ющенком, у готовому вигляді, мені забракло слів. Переді мною на столі лежало, м'яко кажучи, щось не те, над чим я трудився. Істинних авторів документа — їхні світоглядні обрії, інтелект, а водночас і рівень почуття патріотизму — з готовністю виказував пункт 2-а Указу, яким Кабміну доручалося створити до 1.06.05 року координаційний комітет з проведення загальноукраїнської акції “Відродимо Хортицю!” Триумфальне проведення цієї кампанії не лише передбачалось, а й заздалегідь гарантувалося списком відповідальних за неї — “керівники заінтересованих (в чому? — К.С.) центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, народних депутатів України, учених, представників громадських організацій...”

Словом, колективна БЕЗвідповідальність розгорнутою лавою. Інші фрази, зокрема “детальне проведення археологічних, екологічних та інших наукових досліджень території заповідника”, “сприяння створенню у межах заповідника ефективної туристичної інфраструктури та нових туристичних маршрутів” не вимагали благословення першого посадовця держави, бо приписувалися концепцією розвитку заповідника, його генеральним планом та посадовими обов'язками гендиректора.

Ознайомившись із Указом, викладеним на двох сторінках, з чотирма розлогими пунктами та трьома ще розлогішими підпунктами, я тяжко зітхнув, бо почув, як десь віддалено подав голос дзвіночок, який застерігав мене від ейфорії. Він натякав на те, що зміни у суспільстві на краще мають переважно поверховий, суто МАКІЯЖНИЙ характер, і аж ніяк не через зловмисництво ініціаторів тих змін, а скоріше через їхню необачність, недалекоглядність. Бо залишилися вештатися у владних коридорах перманентно байдужі до всього справжнього, живого, захланні до влади все ті ж вічно сьогоднішні учорашні. Не Віктор Ющенко, людина, яка буквально вистраждала і в моральному, й у фізичному розумінні своє президентство, видав “на

гора” названий шедевр, а вони, “невтомні державотворці”, в яких ще не відпочили, як слід, руки від виготовлення нетлінних літописів доби “розвиненого соціалізму”, саме вони його виліпили, вклавши у кожен рядок усю глибину своїх душ. Особливою “геніальністю” відзначався пункт № 3 Указу — про передачу землі, пункт, який я чекав із таким нетерпінням, бо саме він мав стати головним механізмом, інструментом у розв'язанні основоположного питання в долі заповідника. І що ж я вчитав? (Цитую за оригіналом, тож не несу відповідальності за стиль. “Кабінету Міністрів України, Запорізькій обласній державній адміністрації:



БИТВА ЗА ХОРТИЦЮ

Не без здивування, а водночас і занепокоєння громадськість країни дізналася про звільнення з посади генерального директора Національного заповідника “Хортиця” Костянтина СУШКА, роботу якого на цій відповідальній посаді упродовж короткого терміну — усього два роки — відзначено Грамотою Верховної Ради України, кількома медалями і дипломами. Зараз, коли справу про несподіване звільнення розглядають в одному з районних судів м. Києва, член НСПУ, лауреат премії ім. І. Франка, гендиректор в екзилі не сидить склавши руки, а напружено працює над книгою “Бентежна Хортиця” про своє драматичне директорство. У пропонованому уривку йдеться про боротьбу за передачу всієї землі Хортиці заповідникові. Нам ця проблема здається дуже пекучою, адже “земельне питання” тривожно відлунує нині не лише у заповідних куточках нашої Вітчизни.



забезпечити вирішення до 1 вересня 2005 року відповідно до законодавства питань щодо впровадження землекористування на території Національного заповідника “Хортиця”, передачі заповідникові земельних ділянок, необхідних для його діяльності, визначення, винесення в натурі (на місцевості) та на відповідних картографічних матеріалах його меж та меж інших землекористувачів, виготовлення в видачі заповіднику державного акта на право постійного користування відповідною земельною ділянкою, припинення незаконного користування земельними ділянками на території заповідника”.

Що це за “земельні ділянки, необхідні для його (заповідника — К.С.) діяльності?” Окремі клаптики землі, розкидані по всьому острову? Скільки їх і де вони розташовані — хто визначатиме? Далі: “винесення в натурі... його (кого? — К.С.) меж та меж інших землекористувачів”. Хіба не схоже це на підстави для “дерибану” (не люблю цього словечка, але воно так відповідає ситуації!) священної хортицької землі? Третє: Указ зобов'язує видати заповідникові “державного акта (треба, до речі, перше слово з великої літери — К.С.) на право постійного користування...” Чому далі не сказано, що всією терито-

вію із міською владою. З боку першого виступали ваш покірний слуга та провідний юрисконсульт заповідника, з боку наших візаві — весь апарат міськради (разом із депутатським корпусом), міськвиконком та його служби (управління земельних ресурсів, управління екології, прокуратура, міліція). Так, кампанію (нехай залишається це визначення, бо процес був далекий від доброзичливого обміну думками) контролювали з печерських пагорбів, але наші високі покровителі були ДЕСЬ, ми ж із Прокопенком залишалися НА МІСЦІ, відтак усе несли на своїх плечах. Хіба що інколи, до речі, дуже вчасно, підставляв своє, кремезне, начальник обласного управління земельних ресурсів Д. Бабміндра. Тоді я знову згадав, що таке тиск 180 на 100 (за останні п'ятнадцять років забув) і якими бувають безсонні ночі...

Мета міськради, яку, оговтавшись від сіверськодоногоцького проколу, чітко окреслював міський голова Є. Карташов, була прозора: не віддавати заповідникові всю землю, затягувати процес, а далі “воно покаже”. Справжні мотиви — відверто прихвизаторські, офіційно ж наголошували на дотриманні інтересів сторонніх землекористувачів, і насамперед — мешканців острова (тих, до речі, про яких міська вла-

да згадувала лише під час передвиборних баталій та з нагоди приїзду високопосадовців із Києва). Отож нехай заповідник забирася собі лише незайману землю (як стають тут у пригоді команді Карташова слова президентського Указу: “про окремі земельні ділянки, необхідні для його діяльності”!), а ту, на якій розташовано профілакторії, санаторії, бази відпочинку, ресторани, консульський офіс, комунальні та приватні будинки, гаражі, залізницю, три цвинтарі, усе лісництво тощо, слід залишити у сфері міського впливу. А також острів Байду, де виявлено і досліджено укріплення XVI століття та рештки укріплення доби бронзи — найдавнішої фортифікаційної споруди на території України. Таким чином, із 2359,24 гектара заповідник мав отримати 1497,7 га (згідно з першим варіантом розподілу). Чи варто говорити, що за такого “розмежування” Хортицю просто шматували — про який заповідник можна було вести мову?! Ділянки “інших землекористувачів” згодом набирали б сил як фактор неспокою і могли спричинити значну напруженість, що не лише стримувало б розвиток заповідника, а й невблаганно наближало той час, коли руба стало б питання про скасування заповідника загалом через неможливість функціонування в межах потужного індустріального центру.

Такий план “розмежування” мали підписати міський голова Є. Карташов, я, головний архітектор м. Запоріжжя В. Трубін та начальник міського управління земельних ресурсів О. Цвіркун. Хитромудрі чиновники процедуру підпису документа почали з мене, але я запропонований варіант рішуче відхилив.

Вигулькнув на світ Божий ще й інший, на думку його авторів, значно гуманніший, за яким заповідникові щедро “віддавали” 2094,7901 гектара (із все тих же 2359,34). Яку частку території мала складати “не наша” земля? Все та ж, що під рекреаційними закладами, житловими будинками, залізницею, шляхом у бік Музею запорозького козацтва і... знову острів Байда!

Спитаєте, звідки така наплегливість щодо крихітного (6 га) мальовничого острівця, сусіди Хортиці біля її північно-західного узбережжя? Відповідаю: либонь, то лише частина заздалегідь передбаченої компенсації комбінованої “Запоріжсталь” за надання заповідникові кільканадцяти мільйонів гривень на спорудження комплексу “Запорозька Січ”.

Закінчення в наступному числі газети



Юлія ЄРМОЛЕНКО,
науковий працівник відділу
Національного музею Тараса
Шевченка “Хата на Пріорці”

Витоки походження українського вертепу варто шукати за часів гетьмана Конашевича-Сагайдачного (1600—1620 рр.), коли він відновив Києво-Могилянську академію. Та тексти вертепної драми дійшли до нас тільки з другої половини XVIII ст.

Основний сюжет вертепу — радісна подія, що сталася у Віфлеємській яскині. Глядачі стають свідками чудесної появи янгола Божого перед Віфлеємськими пастирями, бачать східних мудреців, яких привела яскрава зоря, що поклоняються Божественній дитині, приносячи в дар золото, ладан і миро. Прекрасні співи — колядки, присвячені великій таємниці Боговоплотіння, що їх складали упродовж віків в Україні, переповнюють серця православних невимовним щастям.

З-поміж двох різновидів вертепного дійства — лялькового театру (шопки) та живого (театралізованого) вертепу — останній найцікавіший, оскільки дає простір для імпровізації, можливості перевтілення у кілька персонажів. Тексти такого вертепу — поєднання книжних елементів з народними. Класичний вертеп складається з двох частин: канонічної різдвяної драми та приєднаної до неї сатирично-побутової інтермедії, яка змінюється залежно від реалій сучасного життя.

Час минає, а Христос, що народився понад 2000 років тому, знову народжується в наших умах і серцях. Коли люди відмовляються від Христа, у світ приходить самолюбство, жадібність, заздрість, злоба, ненависть. Життя ніби стає дедалі важчим: у суспільстві не вистачає справедливості, взаєморозуміння, любові. Але що складніші обставини, то частіше і наполегливіше потрібно нагадувати людям про вічні цінності.

Свято Різдва Христового — особливе таїнство. Це не лише

РІЗДВЯНИЙ ВЕРТЕП У ТАРАСОВІЙ ХАТІ



свято народження Спасителя, це початок найяскравіших зимових святків від Різдва до Хрещення, це насамперед багатівкова ТРАДИЦІЯ НАРОДУ НАШОГО, яка є стрижнем національної культури.

Свято приходить у кожную хату. “Хата на Пріорці” — маленький музей на околиці столиці — не просто стара будівля кінця XIX століття, це останній притулок Тараса Шевченка у Києві. Вже традиційним стало проведення в нашій хаті всіх народних свят, зокрема й Різдвяного вертепу.

Упродовж кількох років відомий у столиці творчий колектив “Мистецький курінь” приходить у

ці зимові дні до Тарасової оселі, щоб дух Кобзаря разом з мешканцями Пріорки зустрів благодать “нової радості”. Імпровізованою сценою стає кімната, де мешкав поет. Дійство благословляє різдвяною молитвою настоятель Стрітенської каплиці отець Сергій Ткачук. Глядачі впродовж усього дійства перебувають у безпосередньому контакті з Іродом Федоровичем та смертю з двома косами (у руці та на голові), на плащі якої написано “Смерть олігархам”, співають разом з хором колядок, потім частуються різдвяними стравами у затишній світлиці під Святи-

ми Миколою та Варварою, а з портрета усміхається Тарас Шевченко...

Натхненник вертепу, його режисер — “курінний” та добрий друг нашого музею — художник Олександр Кравченко. Особливе захоплення глядачів викликав східний цар у виконанні доцента університету “КРОК”, викладача міжнародних відносин Моми. Уродженець Республіки Бангладеш, що нині живе і працює в Україні, він досконало володіє мовою і називає себе українцем.

Ось так пройшли зимові свята в маленькій хаті на мальовничій околиці Києва, традицією якої стало шанування Тараса, не формальне, а людяне. У земному житті поет зазнав багато лиха, в його спогадах про дитинство знаходимо розповідь про сирітське Різдво після смерті матері. Він любив це свято, згадуючи його й Україну в далеких безкраїх степах за Аралом. “На самий Свят-Вечір, — писав Шевченко з Оренбурга в листі до А. Лизогуба 29 грудня 1849 року, — сиджу собі один-однінький у хатині та журюся, згадуючи свою Україну і тебе, мій друже єдиний. Думаю: от Бог дає і свято своє велике на радість добрим людям, а мені нема з ким слова промовить. Аж гульк! Входить в хатину добрий Герн і подає мені ваш лист. Господи милостивий! Як я зрадів! Наче батька рідного побачив або заговорив з сестрою на чужині!” Навіть за тих умов він зберіг непохитну віру в Христа, велику любов до рідного краю, надію повернутись і побачити Дніпро. Саме вона не дала йому померти там, і сам він став прикладом віри, надії та любові в духовно порожньому і жорсткому світі, який, здається, залишається таким і нині.

Але Віфлеємська зоря знову й знову освітає всесвіт, ведучи людей, що блукають у темряві, до вічного Христового світла. Це основа нашої віри у перемогу добра над злом, життя над смертю. З нею йдемо в завтрашній день.

школи спробували розіграти традиційну волинську вертепну драму.

Після свята Водохреща у міському палаці культури відбувся конкурс за різними номінаціями: “Різдвяний вертеп”, “Новорічна Маланка”, “Зоомістерія (Кінь, Коза)”.

Зарубіжні гурти не брали участі у конкурсі, вони виконали показові виступи. А переможцями у своїх номінаціях стали ансамбль “Вербиченька” з Харківщини (кер. Ольга Коваль), фольклорний ансамбль з Нового Корця (кер. Людмила Кічановська), “Ранкова роса” з Рівного (кер. Юрій та Алла Ковальчуки), “Веселковий дощик” з Рівного (кер. Вікторія Кондрачук).

На гала-концерт до Рівного з Луцька прибув Генеральний Консул Республіки Польща Томаш Яніс. Від міської влади учасників привітав та вручив їм грошову премію начальник управління освіти Віталій Новак.

Усіх учасників нагородили цінними подарунками та грошовими преміями, які ще мають виділити з обласного бюджету. Автор та керівник проекту, культуролог Микола Федоришин, голова обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” подякував усім, хто допоміг організувати це свято-феєрію: Всеукраїнському товариству “Просвіта” імені Т. Шевченка, Рівненській обласній раді, міській раді, палацові культури “Текстильник”, Рівненським обласним організаціям партії “Батьківщина”, Української народної партії, Народної партії.

НА ГОСТИНИ В ДОНЕЦЬК

Василь КОСТЮК,
учасник вертепу, вчитель
Івано-Франківської ЗОШ № 25

Автобус плавно котить дорогою. Траса “Дніпропетровськ—Донецьк” широка, освітлена. Мчимо, наче літаком. Де ж ті терикони донецькі, ті шахти, той край, оспіваний Сосією? І справді, якось несподівано з туману випливає одна конусоподібна рудувато-сіра гора, друга, за нею — інші. Оце і є Донецчина!

Близько восьмої ми в центрі. Зустрічають юнаки.

— Вітаємо вас у Донецьку.
Тепер наша черга дивуватися:
— Хлопці, звідки так добре знаєте українську?

— Ми місцеві, студенти Донецького національного університету. Ви ж, мабуть, не забули, що в Україні перебуваєте, то як ще маємо говорити, як не по-українськи?

— Будьмо знайомі, — приєднується до розмови ставний високий юнак. — Я — Юрій Матушак, голова обласної молодіжної організації “Поштовх”. Саме ми займаємось організацією фестивалю вертепів.

Український ліцей № 12.
— Ми вже хвилюємося, чи приїдете. О, та з вами Марія Василівна Олійник — якщо так, то все гаразд: з нею, повірте, можна в будь-який бій іти!

І це справді так. Якщо у Донецьку щось роблять для українства, то переважно завдяки п. Марії. Енергія цієї жінки справді невичерпна. Від неї дізналися, що в Донецьку зі 176-ти шкіл лише чотири українські, хоч, за останнім переписом, українцями себе визнали 57 % населення міста.

Після виступу в українському ліцей ідемо до катедрального собору УГКЦ. Різблений іконостас, просторі хори, великі вікна, одне з яких прикрашене вітражем. Це особлива гордість владики Степана. Єпископ Донецький і Харківський УГКЦ сам зустрічає нас, розповідає про церкву, паству, з настоятелем о. Василем у нижньому храмі слухають колядки і підспівують нам прочани, а тоді у трапезній (церква організовує обіди для малозабезпечених) майже годину спілкуються з нами.

Виступаємо у затишній залі навчально-виховного центру “Гармонія”. Хоч була субота, та батьки позврили дітей до гімназії, щоб ті побачили вертепне дійство.

Прощаємося, адже попереду основна місія — виступ на центральній площі Донецька на фестивалі вертепів. Хлопці з “Поштовху” скаржаться, що дозвіл на проведення фестивалю отримали в останній момент; із рекламою ні на радіо, ні на телебачення, ні в пресу не змогли пробитися. Пошало, адже народний депутат України Олександр Клименко профінансував дійство.

Хоч і дме пронизливий вітер, морозно, але люди все-таки сходяться; бачимо владику Степана, о. Василя, кілька черниць; молода пара, обгорнувшись національним прапором, гордо розгулює серед юрби; тут же і народний депутат України О. Клименко співає з колядниками. Шкода, що з запрошених колективів із Західної України прибув лише наш.

Ділимося дорогою враженнями, чи в Івано-Франківську ми змогли б влаштувати гостям такий прийом? Ось тобі й Донецьк! А може, справді, крига скресла, може, не треба політикам налаштовувати народ стінка на стінку? Частіше організовувати б нашим міністерствам освіти й культури обмін мистецькими колективами — і тоді не буде Україна ділитися на окремі частини.

— Заради таких хвилин, — каже уже в автобусі В. Зварун, — варто, товариство, жити. Щойно пані Марія Олійник телефоном повідомила, що Марко Матвійович Бровун, директор Донецького обласного театру, настільки вражений нашим виконанням колядок, що береться наступного року організувати для нашого вертепу турне Донецькою областю. Як ви на це?

Микола ФЕДОРИШИН,
культуролог, голова РОО ВУТ
“Просвіта” ім. Т. Шевченка

12 разів поспіль збираємо шанувальників зимових колядних обрядів-містерій. Колядні гурти їдуть до Рівного на свято Водохреща, бо вже відколядували та відщедрували у своїх селах та містах, а окропитись животворною орданською водою тут, у центрі слов’янства, мріє кожен.

Тисячі рівнян, які святити воду біля Покровського собору, без сумніву, звернули увагу на римських воїнів на чолі з царем Іродом, що впевнено розсівся на троні на сходах біля центрального входу до храму. Тут рівняни побачили різдвяний обряд-містерію, що побутує у Польщі під назвою “Героди”. В Україні аналогом цієї містерії є вистава “Цар Максиміліан” або “Цар Ірод”. Учасники її — мешканці невеликого села Джербія, що на півночі Підляського воєводства.

Біля воріт, утворивши чимале коло, яке тісно обступили глядачі, утворилося карнавальне-маскарадне шоу — перебиранці показували новорічний обряд-містерію “Діди”, яка з прадавніх часів побутує у Живецьких Бескидах. Костюми Діда, Чорта, Ведмеда, Жида, Біди, Коней, Цигана, Смерті виконані майстерно, з високоякісного матеріалу, бо зберігаються у родинах із покоління в покоління, переходячи від батька до сина. Повнотіла весела “Маланка” бігла з вінником і все робила не до ладу в гурті перебиранців з Нового

КОЛЯДА У РІВНОМУ



Корця. Маска Кози викликала зачудування та подив урбанізованих громадян. Гривневі червінці сипалися в кошики дитячих гуртів. Щедрувальники з Козою, що прибули до Рівного аж з-під російського кордону, з містечка Нова Водолага, спочатку колядували на верхньому майданчику, але згодом спустилися до глядачів, де показали обряди Слобідської України. Недалеко від них у запальному танці вертілась Циганочка, біля якої поважно стояли Василько з Маланкою. Ці перебиранці прибули до Рівного з далекого

містечка Братського Миколаївської області. Керівник гурту Людмила Бишлеул стверджує, що нині на півдні України з’явився величезний інтерес до української традиційної культури. Над головами глядачів подекуди виринала голова Коня з рівненського гурту традиційного поліського співу “Ранкова роса”. Саме фестиваль “Коляда” дав ідею керівникові ансамблю, фольклористу Юрієві Ковальчуку взятися за відродження цього поліського реліктового обряду. На межі Волині й Полісся, у селі Пустомитах учні місцевої

Людмила БОЖУК,
автор щорічника “Українознавство”

Вогонь лиш там, де світим його ми.
М. Тимчак

“Вогонь лиш там, де світим його ми”, — писав у своїй “Співаниці” дубенський поет Микола Тимчак. Вогонь “Просвіти”, який 140 років тому запалили її фундатори — Анатоль Вахнянин, Олександр Борковський, Іван Комарницький, Михайло Коссак, Максим Михайляк, Омелян Огоновський, Омелян Партицький, Юліан Романчук, Корнило Сушкевич та інші галицькі народовські лідери, і нині горить по всій Україні. Найповажніша за віком українська організація, поставивши собі за мету піднесення національної самосвідомості шляхом розгортання просвітньо-виховної роботи серед найнижчих верств української спільноти, започаткувала тим самим рух за національне та державне відродження українського народу.

Поширення в Європі на рубежі XVIII—XIX століть ідей про рівність усіх народів, волю та право на життя всіх людей сприяло появі прогресивних національних рухів та покликала до життя численні громадські та культурно-просвітницькі організації, зокрема й на українських землях. Серед багатьох освітніх інституцій, що виникають у Східній Європі у другій половині XIX ст., було і товариство “Просвіта”. За умов “націоналізуючого XIX ст.”¹ представники української інтелігенції, університетська молодь розглядали широкую просвітницьку діяльність серед усіх верств і суспільних станів з метою піднесення їхнього загальноосвітнього рівня як першочергове завдання, глибоко усвідомлюючи, що народна освіта, національна школа — головні засоби здобуття незалежності, створення власної держави.

Для реалізації визначених завдань прогресивні українські педагоги, громадські діячі, академічна молодь Галичини засновують 8 грудня 1868 р. у Львові товариство “Просвіта”, яке, за визначенням В. Пашука, стало “масовою просвітницькою самоорганізацією підневільного народу”. “Проіснувавши 71 рік, воно виконало надзавдання, — зазначає дослідник, — організувало українців до праці в царині духовній, чим викристалізувало основи нації, піднісши русинів-українців до рівня громадян, свідомих боротьби за свою державу”².

Програмна мета діяльності “Просвіти” була сформульована на перших Загальних зборах товариства у виступі студента Андрія Січинського: “Кожний нарід, що хоче добитися самостійности, мусить передусім дбати про те, щоби нижчі верстви суспільности, народні маси піднести до тої степені просвіти, щоби ця народна маса почула себе членом національного організму, відчула своє горожанське і національне достоїнство й узнала потребу існування нації, як окремішньої народної індивідуальности; бо ніхто інший, а маса народу є підставою усього”³.

Наполегливо, крок за кроком впроваджуючи її в життя, подвижництвом та жертвовною працею просвітян, Товариство ніколи не відходило від своїх основних цілей, не підпорядковувалося жодній політичній партії чи групі, надавало допомогу українському народу там, де їй він потребував, керуючись єдиним гаслом: “Через просвіту — до відродження й піднесення народу!”

Характеризуючи генезу та історичне значення “Просвіти” у розвитку української нації, спробуємо виокремити два, на нашу думку, найважливіші аспекти її діяльності. По-перше, це культурно-освітня діяльність з метою поширення освіти серед народу та піднесення його національної свідомості. З іншого боку, хочемо зацентрувати увагу на характерних властивостях, формах і засобах діяльності Товариства, аналіз яких дає нам підстави стверджувати: “Просвіта” була важливим чинником згуртування української спільноти. Саме “Просвіти”, як і їхні попередники — братства, що розгорнули свою діяльність в Україні у XV—XVII ст., стали тією організаційною формою, в якій, на думку В. Яніва, виразно виявилось “змагання українців до внутрішньо-національної солідарності”⁴.

Заснована галицькою інтелігенцією (на перші Загальні збори прибуло 64 львівські члени-засновники та один представник із провінції — отець Йосиф Заячківський, парох с. Лопаньки, коло Долини)⁵, “Просвіта” згодом стала поповнювати свої лави студентською молоддю, священнослужителями, урядовцями, учителями, селянами, перетворившись на найбільш масову громадську органі-

«МАТІР УСЬОГО УКРАЇНСЬКОГО ЗОРГАНІЗОВАНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЖИТТЯ»

До 140-річчя заснування культурно-освітнього товариства “Просвіта”



Народний дім у Вінниці, де розташовувалося товариство “Просвіта”. Фото 1918 року

зацію. Саме з середовища “Просвіти” вийшла більшість національно-патріотичних та культурно-освітніх об’єднань і минулого — Народна Рада, Рідна школа, Сільський господар, Маслосоюз, Пласт, Сокіл, Союз українців, і новочасних — Народний рух України, Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка. Тому цілком справедлива, на наш погляд, оцінка, яку дав Товариству один із його очільників проф. Іван Брик. Підсумовуючи значення “Просвіти” в громадському і культурному житті України, він зокрема зазначив: “Просвіта” була матір’ю всіх наших організацій і товариств. За її починаю повстали майже всі наші сільськогосподарські, торговельні, промислові, фінансові та кооперативні установи. З неї вийшла й перша Українська політична організація, так звана “Народна Рада”. Просвіта дала поштовх до повстання 1873 р. Товариства ім. Тараса Шевченка, яке від 1893 р. перемістилося у Наукове Товариство ім. Шевченка...

При моральній і матеріальній допомозі “Просвіти” повстало в 1881 р., а в 1883 р. розвинуло свою діяльність “Українське Педагогічне Товариство”. ...На ґрунті, підготовленім “Просвітою”, повстали й такі українські тіловиховні товариства, як Соколи й Січі.

“Просвіта” вела теж живу гуманітарну діяльність. Хоч сама небагата, вона радо спішила з грошовою допомогою різного роду бурсам і українським приватним школам та сама фондувала бурси, помагала ремісникам, студентським і взагалі молодечим товариствам. Вона несла поміч вдовам і сиротам

по заслужених українських мужах, несла поміч потерпілим від повені і вогню.

Таким чином “Просвіту” можна сміливо назвати матір’ю усього українського зорганізованого національного життя”⁶.

Об’єднавши в своїх лавах представників різних верств українського суспільства, “Просвіта” набула характеру “всенародності та всеобіймаючості”, на чому і було наголошено у програмній промові А. Січинського. “В цій програмі відзначена не тільки ідея праці для народу, з погляду загальнонаціональної солідарности, — підкреслює В. Янів, — але виразно наголошений ідеал людської гідности, — отже підстави рівности всіх громадян — ідеал, який був характеристичний впродовж цілої історії України для наших змагань”⁷.

“Всенародність та всеобіймаючість” “Просвіти” виявилися і в прагненні до об’єднання не лише галичан, а й українців по всій Великій Україні. Так, зокрема у “Популярній історії Товариства “Просвіта” у Львові” Степана Перського (псевдонім проф. Степана Шаха) зазначено, що уже на перших Загальних зборах було поставлено завдання “розвести якнайширшу акцію за позискання членів і то по всіх частях нашої України”.

Отже, цілком можемо погодитися з думкою С. Перського про те, що з першопочатків діяльність “Просвіти” “не обмежувалася лише Галицькою волостою”, а одразу постала на “становище всеукраїнства”⁸.

Варто зазначити, що Товариство працювало у досить складних умовах. За відсутності приміщення (власний будинок буде куплено аж 1895 р. на пожертви просвітян Галичини та Наддніпрянщини, зокрема і киян, які через М. Грушевського передали львів’янам 1500 ринських) наради і засідання проводили вдома у К. Сушкевича або А. Вахнянина. Та незважаючи на усілякі перешкоди, уже в перший рік своєї діяльності Товариство змогло видати книжечку “Зоря” — читанку для селян накладом 2 000 примірників, яка розійшлася протягом двох тижнів, “Народний календар на 1870 рік” — 3 000 примірників та два літографовані підручники для учнів єдиної на той час української гімназії у Львові⁹.

Якщо в перші роки існування “Просвіта” була товариством інтелігенції, яка працювала для народу, але ще не з народом, то з середини 70-х рр. XIX ст. уже чітко було визначено просвітницький характер організації, зорієнтований на масовість, на залучення до співпраці якнайширших верств українського суспільства. Це під-

тверджував дозвіл проводити повітові збори, засновувати книгозбірні й читальні, бурси, а також зниження членських внесків та можливість отримувати після їх сплати однієї книжки, яку видавала “Просвіта”. Так створювалися умови для активного залучення до просвітянських справ українського селянства та закладались міцні підвалини співдії української інтелігенції з селом. “Політичним чинником може бути лише просвічений чоловік. Чоловік непросвічений в політичній математиці — нуля! Тож нам, русинам, треба передусім тямити, що скільки голов здобудемо для просвіти, стільки душ скаже, що сеся земля Русь, а вони русини! Нехай руською політикою буде тепер праця над просвітою народу”¹⁰, — наголошував Владислав Федорович, голова “Просвіти” у 1873—1877 рр.

Згодом львівська “Просвіта” почала засновувати у містах і селах свої відділи (філії). Адже мало було лише видавати книжки — виникла потреба ознайомити з ними широкі верстви суспільства Галичини.

Так, перша філія Товариства постала в селі Бортники коло Ходорова Бобрецького повіту 2 лютого 1875 р. стараннями справжнього подвижника просвітницького руху Маркила Желехівського, який, набравши книжечок і часописів “Просвіти”, виданих часто власним коштом, мандруючи із села в село, заохочував селян не лише до читання, а й до співпраці з “Просвітою”.

Слідом за Бортниками відкриваються філії і в повітових містах: Тернополі, Коломиї, Станіславові, Золочеві, Перемишлі та інших. Таким чином, перед початком Першої світової війни 1914 р. “Просвіта” вже мала 77 філій, а за весь час існування Товариства було зорганізовано 87 філій¹¹.

Відкриття філій започаткувало новий період у діяльності Товариства, який характеризувався ширенням його організаційної мережі, залученням до роботи в просвітянських осередках широких верств українського суспільства та активізацією співдії всіх станів на терені “Просвіти”.

Кожна з філій мала під своєю опікою певну кількість читальень “Просвіти”. Підставову роль у діяльності Товариства читальні почали відігравати з 1890-х рр. Саме вони стають осередками культурного, освітнього та економічного життя в маленьких містечках та селах. Як самоврядні одиниці, читальні були наділені досить широкими повноваженнями: вели господарську діяльність, організовували театральні вистави, вечорниці, засновували крамниці, рільничо-господарські спілки, позичкові каси, маючи на меті “загалом формувати українську спільноту на місцевому рівні”¹². До 1914 р. в Галичині вже було засновано 2944 читальні та 2664 бібліотеки¹³. Отже, 1914 р. майже 75 % населених пунктів Галичини мали свої читальні, а 15 % “Просвіт” — власні будинки. Кількість членів товариства на цей період становила близько 197 тис. осіб, що охоплювало майже 20 % українців¹⁴.

Далі буде.

¹Вушко І. Формування читальень “Просвіти” та розвиток читачьких практик серед українського селянства на зламі XIX—XX століть // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Вип. 9: Ювілейний збірник на пошану Феодосія Стебля. — Львів, 2001. — С. 404. ²Пашук В. Статуті “Просвіти” // “Просвіта”: історія та сучасність (1868—1998): 36. матеріалі та документів, присвячених 130-річчю ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. — К., 1998. — С. 17. ³Нарис історії “Просвіти”/Р. Іванчик, Т. Комаринець, І. Мельник, А. Середяк. — Львів; Краків; Париж, 1993. — С. 17. ⁴Янів В. “Просвіта” як вияв соціальних прямивань українського народу // Янів В. Студії та матеріали до нової української історії. — Мюнхен, 1970. — С. 147. ⁵Сірополько С. Історія освіти в Україні. — К., 2001. — С. 584. ⁶Волинець С. Нарис історії Матірного Товариства “Просвіта” за 1932—1939 рр. // Сторіччя Матері “Просвіти”. Нарис історії Матірного Товариства “Просвіта”: огляд просвітних товариств у Канаді. — Вінніпег, 1968. — С. 271—272. ⁷Янів В. Зазнач. праця. — С. 148. ⁸Перський С. Популярна історія товариства “Просвіта” у Львові // Сторіччя Матері “Просвіти”. Нарис історії Матірного Товариства “Просвіта” і огляд просвітних товариств у Канаді. — Вінніпег, 1968. — С. 30. ⁹Сірополько С. Зазнач. праця. — С. 584. ¹⁰Перський С. Зазнач. праця. — С. 43. ¹¹Енциклопедія українознавства. Словникова частина. — Нью-Йорк, 1970. — Т. 6. — С. 2366. ¹²Вушко І. Зазнач. праця. — С. 404—405. ¹³Енциклопедія українознавства. Словникова частина. — Нью-Йорк, 1970. — Т. 6. — С. 2366. ¹⁴Там само. — С. 2366—2367.



Статут товариства “Просвіта”

“Кидали березові дрова у піч, щоб зберегти чистоту домашнього вогнища і забезпечити здоров’я чоловікам”.

УКРАЇНСЬКІ СИМВОЛИ



Микола ДМИТРЕНКО

БЕРЕЗА — давній оберіг, культове дерево, “Богородичне дерево”; дерево, пов’язане з нечистою силою, душами померлих; символ відродження, чистоти, святості, родючості, краси, тендітності, скромності, звістки, туги, печалі, незахищеності, дівочої незайманості й загалом — дівчини, жінки; небесного духовного начала, що бере на себе земні гріхи; ватага колядників та інших молодіжних розважально-ігрових груп під час організованого дозвілля (чільника, що, як береза з-поміж інших дерев, виокремлювався певними рисами — красномовством, почуттям справедливості, готовністю служити громаді); покарання (“березова каша”).

Водночас береза символізує смерть і воскресіння, зиму і весну. В календарі друїдів береза — символ першого місяця року, дерево початку. Березень — назва першого весняного місяця українців.

З часом образ берези трансформувалася в етнічний символ, і в українців асоціюється з Росією (зокрема, угро-фінськими народами Півночі). Первісно ж, береза як родове, рідне культове дерево належала племенам і народностям Північної Скандинавії — Норвегії, Швеції: окрім беріз, у післядовиковий період там інші дерева не росли, навіть сосни. Монопородні березові ліси — найпівнічніші. В алтайських народів береза символізує світове дерево: буряти називають її сурхожем воріт, оскільки вона відкриває шаманові шлях на небо.

Цигани обкутували навколо берези натільну (спідню) сорочку й прислухалися до звуків: почуте віщувало долю.

У давні часи на українських землях існували священні гаї — дубові й березові. До дерев ставилися, як до живих істот, зрубували тільки сухостій (середній вік берези в наших краях 100 років).

Під час буйного розквіту природи — Зелених свят — існував звичай завивати вінки на березах. Завивання вінків починалося в четвер. Дівчата в гаю чи лісі вибирали молоді невисокі берези й виплітали вінки просто на гілках. Потім обмінювалися жовтими сонячними крашанками, цілувалися крізь вінок і так освячували свою дружбу й майбутнє кумування. Через три дні, в неділю, йшли до беріз і розвивали свої вінки: в якій був свіжіший, менш зів’ялий — доля тієї передбачалася щасливішою; чий зів’яв, та мала скоро вийти заміж, але, можливо, не зі своєї волі — за нелюба чи підстаркуватого парубка або й удівця.

Ритуальне пошанування берези в період Зелених свят переносили з лісу (поля) до села: вирубували дерево, несли на вигони, на степи чи долини, левади, пізніше — біля церкви, корчми, прикрашали, завивали березу, водили біля неї хороводи, співали пісень, потім приносили ритуальну жертву — їжу: їли кашу, пироги, обсипали кашею гілля; обходили з деревом двори, а потім березове гілля розламували на час-

тини, розбирали по домівках — прикрашали хату ззовні і зсередини, зберігали до Купайла, а тоді спалювали в купальському багатті або кидали у воду як вінок і ворожили: на сьомий день після Купайла дівчата, що не знайшли пари, сплітали вінок, йшли до річки і крізь нього дивилися на воду, щоб побачити образ нареченого.

Під час Свята Куста (Полісся, с. Сварицевичі та інші села) дівчину-куста наряджали гілками з берези, вінок сплітали з тонких пагонів, додаючи липових, кленових. Ча-



БЕРЕЗА — ДАВНІЙ ОБЕРІГ

сом на Поліссі березу використовували як купальське дерево.

Білий колір цього дерева одна з християнських легенд пояснює так: коли до дерева підійшов зрадник Ісуса Іуда Іскаріот і захотів на ньому повіситися, то береза відмовила йому, хоч злякалася й від того побіліла.

В українському фольклорі з березою передусім пов’язані образи дівчини, жінки: “Аби дуби, а берези будуть”, “Дубочки — синочки, берези — дочки”, “На лежачу березу кози скачуть” (М. Номис), “Зелена березонько, чого похилилась? // Молодая дівчинонько, чого зажурилась?”, “Хто йде — не минає, березу ламає”.

Перетворення дівчини на березу (тополю, калину) типові у народних піснях:

Казав брат сестриці:

“Не становись на кладку!”

Сестриця не слухала,
на кладку ступала,

Кладочка схитнулась,
сестриця втонула.

Як потопала — три слова сказала:

“Не рубай, братіку, білої березоньки,

Не коси, братіку, шовкової трави,

Не зривай, братіку, чорного терну.

Біла березонька — то я молоденька,

Шовкова трава — то моя руса коса,

Чорний терен — то мої карі очі”.

У народних загадках образ берези змалюється відповідно до ознак дерева: “Біла-білява перед Богом стояла: “Боже мій милий, моє тіло рубають, а кров мою п’ють!”, “Біла, а не сніг; зелена, а не лист; кучерява, а без волосся”, “Біле — не сніг, зелене — не луг, кучеряве — не людина”, “Лізу, лізу по білому залізу; ліз би далі, та вломиться”.

У замовлянні на добрий сон, на ріст дитини проголошується: “Дубе, дубе! Ти чорний: у тебе, дубе, білая береза, у тебе ду-

бочки синочки, а у березочки дочки. Тобі, дубе й березо, шуміть та густі, а рожденому, хрещеному рабу Божому Івану спати та рости!”

Образ самотності матері передано в пісні через образ берези, що стоїть одиноко в полі:

У полі береза, у полі кудрява,

А на тій березі зозуля кувала.

Ой то не зозуля, то рідная мати,

Вона виряджала сина у солдати.

Сфера магічного впливу берези відома з обрядовості весняної, русальної, купальської, весільної, з давніх замовлянь. На Русальному тижні, за повір’ям, русалки на березах гойдаються, спускаються додолу по їхніх гілках, коли з’явиться хтось із людей, щоб залоскотати. Плакучі берези цієї пори обходили, адже в них зберігалися духи пращурів, які заманювали до себе й часом парализували, не відпускали. Начебто душі померлих дівчат, які стерегли своє родове дерево, під час зустрічі з випадковим перехожим затанцювали його до смерті. Дуб і березу використовували в оздоровчій магії як оберіг від злих духів і запоруку не лише фізичного, а й психічного здоров’я. Березові прутки зберігали в хаті як обереги від злих духів, лихих намірів домовика; березовим віником підмітали припічок, а також час від часу кидали березові дрова у піч, щоб зберегти чистоту домашнього вогнища і забезпечити здоров’я чоловікам.

Відомі цілющі властивості березового соку, березових сережок — Богородичних сліз. Листя берези запарювали для купелі немовляти-донечки: “Би мала добрий сос (сік) для своєї родини, як ця деревина для світу, би стан її не міг ніколи зчорнитися до кінця,.. би була стрункою та високою, при будь-яких вітрах (життєвих негодах) би не горбилася ніколи” (Г. Маковій).

У фольклорі збереглося замовляння (подаємо за Г. Лозко):

Прошу, березко, рушати в купіль,

Щоб моє серце всім було любе.

Прошу, березко, в добру годину,

Щоб тільки добре не знало спину.

Прошу, березко, у купіль-воду,

Щоб мала доня файненьку вроду.

Кидай, березко, під ноги рутку,

Щоб моя доня не знала смутку.

В іншому замовлянні від грудної жаби сказано: “Кину жабу під березовий кущ, щоб не боліло, щоб не щеміло”. При цьому над хворим тримали сплетені березові гілочки, прохаючи для нього зцілення.

У деяких місцевостях навколо берези в полі чи десь на пагорбі водили родові ритуальні хороводи з проханням здоров’я, щасливої долі дочкам, щоб майбутній чоловік не був пияком і діти не хворіли. У весільному обряді велику роль відігравали не лише барвінок, сосна, вишня, а й береза. Подекуди на Буковині в суботу бояри заклачували березовим віттям світлицю молоді:

Гой, березо, кора біла,

Ввійди в мою хату,

Як я буду з ріднов хати

Та й си виряджати.

Най внесуть тя мні бояри,

Вчепля на ківочки,

Би нічим я не звалjala

Шлюбної сорочки...

У неділю, коли молоду виряджали до шлюбу, світівки (світилки, дружки) збирали те віття, освячували в церкві й передавали матері молодого, щоб поначіплювала у своїй світлиці на родову чистоту (Г. Маковій). Гілку берези, що зрослася з гілкою дуба, застосовували в любовній магії для поєднання пари (дівчина з цією гілкою берези обходила навколо парубка, а часом напувала його відваром цієї гілки). У деяких полських селах під час поховання накривали тіло померлої жінки гілками берези. На Чернігівщині вважали, що береза, яка росте близько біля хати, провокує жіночі хвороби.

У Карпатах існувало повір’я: якщо якийсь одружений чоловік (батько дітей, дід) ненавмисне посадить біля хати березу, то в сім’ї хтось помре. Нарости на стовбурі, за повір’ям, з’являються від людських прокльонів, жіночої лайки. Вислів “збиратися в берізки” (або вишеньки) означає погано почуватися, готуватися до смерті.

Дані про березу досить суперечливі щодо позитивних та негативних конотацій, хоча, слід наголосити, переважають позитивні. Деякі негативні значення було принесено запровадженням християнства: за легендою, береза — прокляте Богом дерево, бо прутами з неї нібито шмагали Христа. Цікаво, що в народній пісні зустрічаємо такий образ: “Била мене мати березовим прутом, // Щоби я не стояла з молодим рекрутом”. У слов’янських баладах поширений мотив, що на могилі хлопця виростає дуб (дубочок), а на могилі дівчини — калина або береза.



Ніна ГНАТЮК

Євгена Дударя нашим читачам особливо представляти не треба — його знають усі, кому дорога українська державність, рідна мова, кого болять і непокоять усі негаразди, спричинені антиукраїнською політикою багатьох

можновладців і радянських, і вже теперішніх часів. Заслужений діяч мистецтв України, автор багатьох книжок сатири, прекрасний виконавець власних творів, сучасний класик з хутора Мозамбік. А про себе Євген Дудар говорить так: “Постать. Літературно-мистецька. І трішки громадсько-політич-

ПОСТАТЬ ЗНАЧУЩА, УЛЮБЛЕНА

на. Величина — 168 сантиметрів (босий). Суспільна вага — 60 кг (голий). Народився, як усі. Їв менше, як усі. Спав менше, як усі. Вчився більше, як усі. Працював більше, як усі. Дівчат любив (і люблю) більше, як усі. Тому в душі — лірику”.

Видатному українському сатирикові за творчим статусом і тонкому лірикові за станом душі 24 січня виповнилося 75 років. А 27 січня у столичному Будинку художників відбувся ювілейний літературно-мистецький вечір улюбленого автора мільйонів українців.

Євген Михайлович був молодим і усміхненим, читав давні й нові твори, розповідав цікаві історії зі своїх мандрів, мисливські небилиці й рибальські бувальщини, метав громи і блискавиці гострого сатиричного слова в тих, хто не дорожить землею своїх героїчних предків, знищує пам’ятки культури, досі молиться кривавим більшовицьким вождям.

Ювіляра щиро вітали з високіттям народні депутати України Лілія Григорович і Володимир Стретович, заступник міністра культури і туризму України Ольга Бенч, видатний поет, Герой України Дмитро Павличко, заступник голови НСПУ, прозаїк Василь Шкляр і голова Київської письменницької організації Віктор Баранов, головний редактор журналу “Перець” Михайло Прудник, голова Тернопільського земляцтва Ярослав Фліссак, квартет “Явір”, заслужена артистка України Ірина Шинкарук та чимало інших письменників, артистів, громадських діячів, шанувальників творчості.

І хоч у концертному залі ми не побачили телевізійних камер, хоч припізнюється висока державна нагорода, а Шевченківською премією видатного сатирика теж досі не відзначено, це не применшило урочистості.

Розкішні кетяги калини, пучки колосся, крелевецький рушник,

витвори народних майстрів і квіти, квіти, квіти — все це засвідчувало ту велику любов, яку здобув своєю вістолицтвеною працею на творчій ниві Євген Дудар.

Він і досі невтомно несе вахту на сатиричному плацдармі. І хоч живемо у мирний час, тут не стихає битва. За нашу молоду державу. За нашу багатостраждальну землю. За нашу понівечену віру. За нашу солов’їну мову. За наші обкрадені душі. За наші спустошені голови. За наші поранені серця. На цьому плацдармі Євген Дудар невтомно воює проти глупоти і байдужості, чвар і ненависті, закликає до єдності в боротьбі за могутню і багату Українську державу.

Тож побажаймо Євгенові Дударю, високоталановитому майстрові слова, сто літ натхнення, щастя, добра. І це не перебільшення. Одним із перших на ювілейний вечір прийшов поет Олександр Ющенко. А йому вже за дев’яносто.

РАРИТЕТИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Світлана ПАНЬКОВА
Фото Миколи КУЧЕРЕНКА

“Однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою українського народу”. Коли вперше цю багатоголиву мрію українців озвучив Михайло Грушевський в ніч на 11 січня 1918 р. в залі Центральної Ради, буря овацій потрясла її стіни. Відновлення української державності, здавалося, безнадійно втраченої в глибинах XVIII ст., — у цьому полягала сутність та головна конструктивна ідея IV Універсалу. Цей акт став вершиною діяльності Української Центральної Ради та логічним доповненням і розв'язком найрадикальнішого документа УЦР — III Універсалу, в якому вже було закладено головні підвалини державотворення: народ, територія, влада. У найдраматичніший момент своєї історії новітній український парламент ухвалив IV Універсал, щоб захистити Україну від більшовицької навали, укласти мирний договір і вплинути на геополітичну ситуацію в Європі. На її карті з'явилася молода незалежна держава Україна.

Тогочасні українські політики не могли передбачити всі проблеми, які стануть на шляху утвердження незалежності. Проте вони були свідомі того, що за головний постулат IV Універсалу доведеться боротися не одному поколінню. Справді, це був документ перспективної дії, його історичне значення виявилось не відразу. Ключові слова IV Універсалу Центральної Ради покликали на захист самостійної України київських студентів та гімназистів, що полягли під Крутами; ці слова звали до бою вояків Армії УНР доби Директорії та Січове Стрілецтво Української Галицької Армії. Різними засобами за самостійну Україну боролися Уряд УНР в екзилі, Українська Повстанська Армія в роки Другої світової війни, шістдесятники в період тоталітаризму. Незалежність України, проголошену 1991 року, можна вважати одним із найвагоміших результатів IV Універсалу.

Відкриття виставки до 90-ої річниці проголошення незалежності України в родинній садибі Грушевських на Паньківській, 9 має особливе, символічне значення. Саме їхня садиба стала епіцентром січневих подій 1918 р. Тісно переплелася особиста трагедія Михайла Грушевського з трагедією молодого Українського держави, яку він виборював упродовж десятиліть. Більшовики добре усвідомлювали провідну роль лідера Центральної Ради, тому і спрямували свій жорстокий удар саме проти нього. Вони зумисне обстріляли дім Грушевських, з якого напівживою винесли матір Михайла Сергійовича, в пожежі загинули унікаль-

В Історико-меморіальному музеї Михайла Грушевського відкрилася виставка “...однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого не залежною...” (до 90-річчя проголошення IV Універсалу Української Центральної Ради).

Урочисте зібрання відкрив академік Національної академії наук України, Голова Українського Інституту національної пам'яті Ігор Юхновський. Про історичне значення проголошення IV Універсалу Української Центральної Ради говорили доктор історичних наук, заступник голови Українського Інституту національної пам'яті В. Верстюк, народний депутат України першого скликання, заступник голови Київської міської організації Української народної партії В. Шовкошитний. Про історію формування колекції, представленій на виставці, розповів директор Бібліотеки О. Ольжича Олександр Кучерук. У відкритті виставки взяли участь представники засобів масової інформації, науковці, музейники, студенти Національного університету “Києво-Могилянська академія”, Київського національного університету імені Тараса Шевченка.



На відкритті виставки

не зібрання українських старожитностей, книгозбірня, архів, рукописи. Незважаючи на трагедію, Грушевський закликав новими очима поглянути у майбутнє: “І мені здається, що те, що переживаю я так гостро в сім моменті, переживає й уся Україна. Що Україна також поховала своє старе в сім огнищі, в сій руїні, в могилах своїх дітей, забитих рукою большевиків, як я в могилі матері...”

Повертаючись у минуле, ми спробували відтворити боротьбу за самостійну Україну на початку ХХ ст. мовою оригінальних історичних документів. Представлені раритети зберігалися в родинах діячів Української революції в еміграції, а після проголошення незалежності України надійшли до збірки Бібліотеки О. Ольжича завдяки ініціативі та наполегливості директора Олександра Кучерука. Саме це зібрання складає основу виставки. Її доповнюють унікальні експонати з колекції Історико-меморіального музею Михайла Грушевського.

Національно-визвольний рух початку ХХ ст. активізувався після першої російської

революції 1905—1907 рр. Гасла автономної України, що лунали на засіданнях Державної думи Росії, подано в експозиції за сторінками органу української фракції І Думи — “Українського вестника”. Часопис виходив за активної участі провідника українського руху Михайла Грушевського, кожне число відкривалося його публіцистичними виступами з вимогами автономії України, розвитку національної школи, мови, преси. З початком Першої світової війни на арену боротьби за самостійну Україну виходять політемігранти з Наддніпрянщини, які створюють Союз визволення України. На виставці представлено рідкісну фотографію лідерів Союзу, які проводили активну просвітницьку роботу серед полонених українців з російської армії у таборах Німеччини та Австрії. Задля піднесення національної свідомості серед полонених Союз видавав популярні праці з історії України, зокрема праці Михайла Грушевського, що експонуються на виставці. Саме завдяки діяльності Союзу в таборах було сформова-

но Синьожупанну та Сірожупанну дивізії, підрозділи яких брали участь у боях із більшовицькою навалою. Один з цих підрозділів постає на світлинах початку 1918 р.

Кульмінаційний момент в історії Української Центральної Ради — проголошення незалежності Української Народної Республіки — представлено унікальними експонатами, що збереглися до наших днів у поодиноких примірниках: листівки з текстами I—IV Універсалів, видання праць 1917—1918 рр. голови Центральної Ради Михайла Грушевського, фоторепродукції підписання Берестейського договору з тогочасних німецьких та французьких часописів; матеріали про юних захисників молодого незалежного України, які загинули під Крутами. Про зміну геополітичної ситуації свідчать тогочасні карти, на яких своє повноправне місце серед європейських держав займає Україна. Відвідувачі виставки мають нагоду ознайомитися з оригінальними фотознімками діячів Української Народної Республіки В. Винниченка, О. Шульгина, С. Петлюри, Б. Мартоса та ін.

Серед унікальних експонатів з фондів Історико-меморіального музею Михайла Грушевського — “Художній альбом України”, виданий у Полтаві влітку 1917 р. Він у світлинах відтворює початковий період діяльності Центральної Ради, подає рідкісні портрети її провідників. Вогні і бурі революції оригінали вміщених знімків було втрачено, і сьогодні їхні репродукції в полтавському виданні залишаються першоджерелами. Особливий інтерес представляють меморіальні речі члена Української Центральної Ради Павла Назаренка, які його син нещодавно передав до Музею Михайла Грушевського.

Естафету боротьби за незалежну Україну з кінця 1918 до початку 1921 р. перебрала Директорія Української Народної Республіки та провідники Західно-Української Народної Республіки. Рівно через рік після проголошення IV Універсалу на Софійському майдані у Києві вони проголосили Акт злуки УНР та ЗУНР в єдину Соборну державу. На виставці експонуються газети, які висвітлюють історію постанов Директорії та повертають нас до початку Листопадового чину 1918 р. у Львові, в результаті якого було проголошено утворення Західно-Української Народної Республіки. У Зимових походах 1919—1920 рр. відстоювали незалежність командири та вояки Армії УНР, документи, відзнаки нагороди та спогади яких представлено в експозиції.

Відзначаючи 90-ту річницю проголошення IV Універсалу, продовжуємо традицію, започатковану в діаспорі. До уваги відвідувачів — матеріали про урочисті академії до історії Директорії, ЗУНР, Акту злуки, пам'ятні листівки. Навіть Різдвяну зірку колишні борці за волю України бачили у вигляді державного герба. Вони мріяли і вірили, що Україна стане самостійною, незалежною державою.

Під час роботи виставки відбудуться презентації видань з історії Української революції.



Генерал-хорунжий армії УНР
Микола Капустянський та його нагороди



Український відділ експозиції Королівського військового музею в Брюсселі. 1930-ті роки